ÇOCUK VAKFI YAYINLARI EĞİTİM DİZİSİ

ÇİZGİ ROMAN VE ÇOCUK

Prof. Dr. Nilüfer TUNCER

Çocuk Vakfı Yayınları: 47
Eğitim Dizisi: 1

ÇİZGİ ROMAN VE ÇOCUK

YAZAN
Prof. Dr. Nilüfer TUNCER

KAPAK RESMİ
Şafak TAVKUL

KAPAK TASARIMI
Reha YALNIZCIK

TASHİH
Ahmet AKÇAKAYA

YAYINI YÖNETEN
Mustafa Ruhi ŞİRİN

© YAYIM HAKKI
Çocuk Vakfı B.Y.M.İ.
Prof. Dr. Nilüfer TUNCER

DİZGİ
İlgi Tanıtım

BASKI
Doğan Ofset (504 03 92)

CİLT
İstanbul Ciltevi (502 01 08)

FİLM
İrfan Klişe (516 18 64)

BİRİNCİ BASKI
Ekim 1993, 3000 adet

ISBN 975-552-037-6

ÇOCUK VAKFI YAYINLARI
Rumeli Caddesi 14/8 80220 Osmanbey/İSTANBUL
Telefon: 240 23 83 Fax: 230 01 25

ÇİZGİ ROMAN VE ÇOCUK

Prof. Dr. Nilüfer TUNCER

Eğitim Dizisi

Nilüfer TUNCER 1959 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nü birincilikle bitirdikten sonra Ford Foundation bursuyla ABD de Illinois Üniversitesi'nde "Master" yaptı. New York'ta Queenborough Halk Kütüphanesi'nde bir yıl çalıştı. Yurda dönerek Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü Kütüphanesi'ne girdi. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi'ne dönüşen bu kütüphanede 1972 yılına kadar yönetici olarak görev yaptı. Bu arada 1969-1972 yıllarında A.B.D. de Pittsburgh Üniversitesi Kütüphanecilik Okulu'nda master üstü dersler aldı. 1972'de yurda döndüğünde Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nün kuruluş çalışmalarına katılarak akademik kariyere geçti. 1972'den itibaren bu bölümde lisans, yüksek lisans, doktora dersleri verdi, tezler yönetti. 1974'te doktorasını, 1980'de doçentliğini aldı.1988'de profesör oldu. Bu arada Türkiye ve Uluslararası Çocuk Sağlığı Enstitüsü'nün Dokümantasyon Merkezi'ni kurmakla görevlendirildi ve 1980-1983 yılları arasında ek görevli olarak burada çalıştı. 1983 yılında, Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi'nde bir süre başkanlık yaptı.

Nilüfer Tuncer, Ford Foundation, International Youth Library, USIS, British Council, Alman Hükümeti, NATO bursları ile çeşitli yurt içi ve yurt dışı çalışmalarına katıldı. Emily Dean ve Türk Kütüphaneciler Derneği ödüllerini aldı. Yayınlanmış çeşitli makaleleri, bildirileri ve bir çeviri kitabı mevcuttur.

İngilizce ve biraz Almanca bilmektedir. Evlidir. Bir çocuğu vardır.

İçindekiler

I-ÇİZGİ ROMANLARIN EVRİMİ / 9
Çizgi Öykülerin Doğuşu ve Gelişimi / 9
Çizgi Romanların Doğuşu ve Gelişimi / 15
Türkiye'de Çizgi Romanlar / 22

II-ÇİZGİ ROMANLARIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ / 28
Çizgi Romanların Tanımı /28
Çizgi Romanların Türleri / 30
Çizgi Romanların Yapı Özellikleri / 31

III-ÇİZGİ ROMANLAR VE ÇOCUKLAR / 45
Çizgi Romanlara İlgi Duyalan Yaşlar / 45
Yasaklama / 47
Çizgi Romanların Çocuklar Tarafından Sevilme Nedenleri / 51
Çocukların Ruhsal İhtiyaçları / 53
Çocukların Değişik Yaşlarda İlgi Duydukları Konular / 55
Çizgi Roman Tutkunu Çocuk Sorunu / 61

IV- ÇİZGİ ROMANLARDAN YARARLANMA YOLLARI / 63
Eğitimde Yapılan Deneyimler ve Araştırma Sonuçları / 63
Diğer Kurumlarda Yapılan Deneyimler / 71
Çocuk Kütüphanelerinde Yapılan Deneyimler / 73

V- SONUÇ VE ÖNERİLER / 78

EKLER / 88
I- Çizgi Roman Yayın Kuralları / 88
(American Comic Code Authority)
II- Reklâmlarla İlgili Kurallar / 93
III- türkiye'de 1939-1978 Arası Yayınlanmış
Çizgi Romanların Listesi / 96

KAYNAKÇA / 101

Önsöz

Genellikle yetişkinlerin çocuk ve gençlerin çizgi roman okumalarını pek onaylamadığı, hâttâ zaman zaman engellediği bir gerçektir. Çocuk yayınlarıyla ilgili basılı veya sözlü herhangi bir yayında (seminer, açık oturum, konferans vb.) çizgi romanlar derhal "zararlı" ya da en azından "yararsız yayın" damgasını yerler. Oysa, gözlenen gerçek hemen hemen bütün çocukların hâttâ yetişkinlerin çizgi romanları büyük bir istekle okumalarıdır. Ayrıca, bu konuda çocuklara konan yasaklamaların da çizgi romanları büsbütün çekici hale getirdiğini ve çocukların mutlaka bir yolunu bularak bu yayınları okuduklarını deneyimlerimizle biliyoruz.

Bu gözlem ve deneyimlerin ışığında, başka ülkelerde çizgi romanlara ne tür bir işlem uygulandığını araştırdığımızda, Batı ülkelerinin çizgi romanlarla savaşı çoktan bırakarak, yararlanma yöntemleri geliştirdiğini, eski Doğu Bloku ülkelerinde bile bu yayınların rağbet gördüğünü çeşitli kaynaklardan öğrendik.

Bu arada ülkemizde çizgi romanlarla ilgili pek az

araştırma olduğunu[1], özellikle bu yayınların ülkemizdeki tarihçesinin, çizgi roman okuyan çocukların tercihlerinin, yerli yayınların analizlerinin, yayıncıların sorunlarının araştırılmasının bu alana katkı sağlayacağını, bu konudaki ön-yargıları da daha objektif bir temele oturtacağını belirtelim.

Nilüfer Tuncer

1 Bu araştırmalar arasmda yazarın aşağıdaki deneysel çalışması da vardır. Nilüfer Tuncer: Çizgi Romanlar - Ankara İl Halk Kütüphanesi Çocuk Bilümünde Yapılan Bir Deneyim. Ankara, 1980. Doçentlik Tezi.

I. BÖLÜM

Çizgi Romanların Evrimi

Çizgi romanların evrimi, çizgi öykülerle sıkı sıkıya bağlı olduğundan, bu öykülerin tarihçesiyle konuya girmek kaçınılmaz olmaktadır.

Çizgi Öykülerin Doğuşu ve Gelişimi

Resimle anlatımın tarihçesi ilk çağlara, mağara devrinde yapılmış resimlere kadar gider. Çizgi romanlar üzerinde araştırma yapan bazı araştırıcılar, çizgi öykü dizileriyle, mağara devri resimleri, ya da Mısır hiyerogliferi arasında bir bağ kurmaya çalışırlarsa da, bu tür bir açıklama konuyu zorlamak olur.[1,2] Horn'un dediği gibi "çizgi öyküler ile Truva Sütunu, ya da Kraliçe Mathilde'nin duvar halısı arasındaki soy farkı, sinema ile gölge

1 Theodar Diegritz, "Sind Comics Schmutz und Schund?" *Der Evangelische Buchberater* XXXIII, 1 (Jan.-März, 1979), 2.
2 Will Eisner, "Comic books in the library?", *Library Journal,* XCIX, (Oct. 15, 1974), 2703.

tiyatrosu arasındaki farka benzer."[3] Gerçi Horn da, çizgi roman düşünce biçimini, Yeniçağ'da Leonardo da Vinci'nin not defterlerindeki resimlerden başlatmaktadır.[4] Ancak bu tür yakıştırmalar henüz evrensel bir nitelik kazanmamıştır. Kesinlikle bilinen ve kabul olunan gerçek ise, önce çizgi öykü, daha sonra çizgi romanların XIX. yüzyıl Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştiğidir. Fakat özellikle, bu gelişmeye neden olmuş XVIII. yüzyıl İngiltere'sinin hiciv edebiyatı ve XIX. yüzyıl Almanya'sının "Bilderbogen"leri üzerinde durmak gerekir.

XVIII. yüzyıl İngiltere'sinin ressamlarından William Hogarth (1967-1764), ilk olarak resimle yazıyı birleştirmiş ve resim serileri çizmiştir. "Cartoon" (Çizgi resim) sözcüğü ilk defa bu resimler için kullanılmıştır. Sonradan çizgi öykü ve romanların önemli bir ögesi olacak olan "balon"lar, yine ilk kez Hogarth tarafından kullanılmıştır. En meşhur eserleri o devrin toplumunu eleştiren **The Rake's Progress** (1735) ve **Marriage à la Mode** (1745) dur. Hogarth'ın başlattığı resim dizisini, Thomas Rowlandson (1756-1827) geliştirmiş; James Gillray (1697-1764) da Avrupa'ya tanıtmıştır.[5]

"Bilderbogen"ler ise, aslında Orta Çağlar'a kadar uzanmakta olup, hareketli baskının bulunmasından önce, tahta, ya da bakır levhalara çizilen resimli öyküler-

3 Maurice Horn, "Comics of the world: A short history," *The World Encyclopedia of Comics*, I, 9.
4 *a.y.*
5 *a.y.*

dir. Ancak bu yapıtlarda, resimle öykü birbirlerinden ayrı tutulmuştur. Esas etki, XVIII. yüzyılda Alman Wilhelm Busch (1832-1908)'un **Max und Moritz** (1865) adlı dizisiyle olmuştur. Busch, bu eseriyle Amerikan çizgi öykü ve romanlarının doğmasına neden olmuştur.[6,7]

XIX. yüzyılın sonlarında, Amerikan gazeteciliği patlama noktasına gelmiş, gazete sahipleri, okuyucu çekmek için yenilik peşine düşmüşlerdi. Pazar günü çıkarılan ekler için çizgi resim kullanma fikri, ilk olarak **The World (N.Y.)**'ün sahibi Joseph Pulitzer'in aklma geldi. Böylece Richard Outcault'un **Yellow Kid**'i, 16 Şubat 1896'da doğdu. Çizgi öykü ve roman formunun bütün temel öğeleri, bu öykülerde vardı: Süregelen öykü, süreğen karakterler, resmin içinde diyalog gibidir. Ancak, bunların sentezini, bir başka gazete sahibi, William Randolph Hearst yaptı. Hearst, çizgi öyküyü geliştirmek üzere, en yetenekli ressamları, **Morning Journal** adlı gazetesinin yeni Pazar ekinde topladı. Bundan sonra, çizgi öykülerin aşama aşama ilerlediğini ve geliştiğini görmekteyiz. Rudolph Dirks'in **The Katzenjammer Kids**'i (1897) (ki **Max und Moritz**'e dayanmaktadır); Windsor MacCay'in **Little Nemo** (1905)'su; George Herriman'm **KrazyKat** (1913)'i bu dönemin en tanınmış dizileri arasındadır.[8]

1920'lere kadar süren bu ilk dönemin çizgi öykülerinde tema, dünyadaki çeşitli tehlikeler karşısında çaresiz

---

6 *a.y.*, 10.
7 Diegritz, *a.g.m.*, 2.
8 Horn, *a.g.m.*, 11-17

olan kahramanın, şans yoluyla her sorununu çözebildiği biçimdedir.[9]

Günlük gazetelerde yer alan ilk çizgi öykü **Mutt and Jeff** (1907)tir.[10] Bu öykünün çevirisi, 1910'da Arjantin ve Japonya'da çıkmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki günlük gazetelerde çizgi öyküler hızla gelişirken, Avrupa'nın geri kaldığını, balon içinde konuşma yerine resim altı yazılarının kullanıldığını, yani resimle metnin ayrıldığını görmekteyiz. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve 1915'ten başlayarak, önce İngiltere, Arjantin ve Avustralya, daha sonra İsveç, Hollanda, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerin yanında, Meksika ve Japonya'da da orjinal çizgi öyküler çıkmaya başlamıştır. Fransa'da ilk günlük çizgi öykü ise 1934'te **(Profesör Nimbus)**, İtalya'da ise ancak 1968'de **(Stormtruppen)** görülmektedir.[11]

1920-1925 yılları, çizgi öykünün olgunlaşıp, ana çizgilerini aldığı dönemdir. Aynı zamanda bu form, kendini bu dönemde bir sanat biçimi olarak kabul ettirmiştir. Özelleşme gerekli olmuş; her ressam kendi yarattığı temaya sadık kalma zorunluluğunu duymuştur. Yine bu dönemde, çizgi öykülerin iyi kazanç getiren bir ticaret maddesi olduğu gerçeği anlaşılmıştır.[12]

Çizgi öykülerin gelişmelerinde ikinci dönem olarak

9 Diegritz, *a.g.m.*, 2.
10 Les Daniels, *Comix: A History of Comic Books in America* (New York: Outerbridge and Dienstfrey, 1971), 4.
11 Horn, *a.g.m.*, 15-16
12 *a.y.*

kabul edilen 1920'lerde, konuların eğlenceli aile öyküleri olarak işlendiğini, hâyâl ve hicivin yerini, gerçekçiliğin aldığını görmekteyiz.[13] Bunda, Amerikan gazeteciliğinin aileye seslenmesinin ve dolayısıyla orta sınıfı oluşturan bu önemli grubun desteğini kaybetmek istememesinin büyük rolü olduğuna işaret edilmektedir.[14]

Bu türün ilk örneği **The Gumps** (1917); en tanınmışları da **Little Orphan Annie** (1924) ve **Blondie (Fatoş)** (1930)dir. **Little Orphan Annie** ile aynı zamanda politika ilk kez çizgi öykülere sokulmuştur.

Ancak, Birleşik Amerika ve Kanada'nın dışında, aileyi konu alan çizgi öyküler pek tutulmamıştır. Gerçi Almanya **(Vater und Sohn-Baba ile Oğul)**, Fransa, Japonya ve Meksika'da da bu tür çizgi öyküler yapılmıştır, ama bu eserler Birleşik Amerika'daki kadar başarılı olamamıştır. Nedenlerden biri olarak, bu ülkelerde hâlâ çizgi öykülerin çocuklar için hazırlanmış bir form olduğu kanısı gösterilmektedir.[15] Yine de, 1918-1928 yılları, çizgi öykünün gelişmesindeki en verimli yıllar olarak kabul edilmektedir. Çünkü; bu dönemde, Kuzey Amerika ülkeleri dışında, İngiltere ve Japonya'da da yetenekli ressamlar yetişmiş; ilk kez hayvanların yer aldığı çizgi öyküler yapılmış; Fransa'da çocuklar konu alınmış, "balon"* içinde konuşma biçimi kullanılmaya başlanmış; İs-

13 Diegritz, *a.g.m.*, 2.
14 *Horn, a.g.m.*, 18.
15 *a.y.*, 20.
*Balon: Çizgi öykü ve romanlarda resim içi konuşmaların yer aldığı yuvarlaklar.

panya, İskandinavya, Latin Amerika, Avustralya hâttâ Çin'de, orjinal çizgi öyküler çıkmaya başlamıştır.[16] 1929'da, çizgi öykülerde "macera öyküsü" dönemi başlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez **Wash Tubbs'** (1924) la başlayan bu akım, esas Harold Foster'in **Tarzan'** (1929) ıyla yerleşmiştir. Ancak **Tarzan**'ın konusu yeni olmayıp, bir romandan alınmıştır. İlk orjinal çizgi macera öyküsü ise Chester Gould'un **Dick Tracy'** (1931) sidir.[17]

Bu dönemde, karikatür biçimi çizgilerin terkedildiğini, sinemanın etkisiyle gerçekçilik yaklaşımının ağır bastığını görmekteyiz. Resimlemede, grafik desen ve figüratif sanat türleri gelişmiş, çizgi öyküler statikten dinamiğe dönüşmüşlerdir. Çeşitli temalar da, ayrı ayrı değil, birleştirilerek okuyucuya sunulmuştur.[18]

1930'lar, Birleşik Amerika'da macerayı konu alan çizgi öykülerinin saltanat sürdüğü yıllar olmuş, sayısız öykü yayınlanmıştır. Çizgi resimli güldürü ve hayvan öykülerinde bile, macera öğesine ağırlık verilmiştir. Bugün bile tanınan ve sevilen pek çok öykü, bu dönemin ürünüdür.

1940 yıllarında başta Avrupa olmak üzere pek çok ülke, Amerikan çizgi öykülerinin egemenliği altına girmiştir. Bu yüzden, İngiltere, İspanya, Japonya, Avustralya, Yugoslavya ve Arjantin'de, yayıncılar kendilerine

16 *a.y.*, 20-21.
17 *a.y.*, 21-22
18 *a.y.*

özgü yapıtları hızla çıkarmaya çalışmışlardır. Bunlar arasında Belçika'lı Hergé'in Tenten' (1946)i, sonradan büyük başarı kazandı. Ancak, II. Dünya Savaşı yılları, çizgi öykülerin gelişmesini ve yayılmasını büyük ölçüde yavaşlattı.[19]

Çizgi Romanların Doğuşu ve Gelişimi

Çizgi romanın tarihçesini araştıranlar, genellikle bu formu 1930'larda yapılmış bir Amerikan buluşu olarak saymaktadırlar.[20, 21] Horn ise, İsviçreli Rodolphe Töpff - ler'in **Histoires en Estampes** (1846-47) ve Wilhelm Busch'un kitap halinde toplanmış çizgi öykülerinde, çizgi romanların öncülerini görmektedir.[22] Amerika Birleşik Devletleri'nde, çizgi öyküleri yeniden kitap biçiminde toplu olarak basma işlemi, **Yellow Kid**'in çıktığı ilk yıllardan 1930'lara kadar süregelmiştir.

İlginç olan şudur ki, geniş kitlelere yayılabilecek kadar bol sayıda ve ucuz, aynı zamanda düzgün aralıklarla (aylık) çıkan çizgi romanları, ilk kez 1920'lerde Japon'lar gerçekleştirmiştir. Önceleri, eski materyalin yeniden basımları olan yayınlar, sonradan orijinal çizgi öyküleri de içermeye başlamıştır. Bu yayınların çocuklar tarafın-

19 *a.y.*, 24.
20 Eisner, *a.g.m.*, 2704.
21 Diegritz, *a.g.m*, 2.
22 Horn, *a.g.m.*, 24.

dan çok beğenilmesi, özel kütüphaneler kurulmasını gerektirmiştir. "Kashibonya manga" diye adlandırılan bu kütüphaneler, kendi çizgi romanlarını hazırlayarak, kira ile okuyucularına vermişlerdir. Bu kütüphaneler 1960'lara kadar başarı ile çalışmışlardır.[23] Bu çizgi roman-kütüphane ilişkisinin de ilginç bir başlangıcı olmuştur.

Birleşik Amerika'da ise, 1933'de ilk çizgi roman olan **Funnies on Parade,** bir ticari firma tarafından bedava dağıtılmak üzere hazırlanmıştı. Mayıs 1934'te, çizgi romanlar ilk kez gazete satış kulübelerinde satışa sunuldu.[24] **Funnies** ve onu izleyen yayınlar, eski çizgi öykülerin, yeniden toplu biçimde basılmalarıyla oluşmuştu. İlk orjinal materyalli çizgi roman olan **New Fun** ise, 1935'te çıkmıştır.

Çizgi romanların tarihçesinde önemli bir akımı başlatan ise, "Action Comics" serisinden çıkan **Superman**'dir (1938). Bu olağanüstü güce sahip, ancak bu kişiliğini gerektiği zaman kullanan, diğer zamanlarda ise normal bir gazeteci olarak gözüken kahramanın öyküleri çok tutulmuş, birçok taklitlerinin doğmasına neden olmuştur. Bu taklitler içinde en önemlisi ise **Captain Marvel** (1940) dır.[25]

---

23 *a.y.*

24 Robert Emans, "Treasure Island: The classic and the classic comic," *Elementary School Journal* LX, 5 (Feb., 1960), 253.

25 Horn, *a.g.m.*, 24-25

1940'da, Will Eisner'in çizgi romanı, kitap formunda, bir gazetenin pazar sayısının eki olarak verilince, bu girişim son derece tutulmuş ve çizgi romanların artık kalıcı olduklarının belirtisi olmuştur.

II. Dünya Savaşı süresince, çizgi romanlar çok gelişmiştir. Savaşla ilgili çizgi romanların yanında, askerlere herhangi bir alanda eğitim vermek, ya da sadece eğlendirmek amacıyla sayısız çizgi roman hazırlanmıştır. İngiltere'de 1939'dan başlayarak, Avustralya ve Kanada'da ise daha sonraları savaş çizgi romanları yayınlandı. Nazizmi destekleyen ülkelerden, İtalya ve Japonya'da da çizgi roman görülmesine karşın, Hitler bu tür yayınlardan hoşlanmadığından, Almanya'da çıkmadı. Fakat tarafsız ülkelerde bile (İsviçre, Japonya, İsveç, Arjantin gibi) savaş çizgi romanları yayınlandı. Savaş bittikten yıllar sonra, ancak 1950'lerin ortalarında, çizgi romanlar, iki taraf arasındaki savaşı bitirebildiler.[26]

1945-1950 arasında, Birleşik Amerika'da çizgi roman ve çizgi öykülerin bütün form yeniliklerine rağmen, eski canlılığını kaybettiğini görmekteyiz. Avrupa, Japonya ve Latin Amerika'da da durum farklı değildir. Ancak kurgu bilimi (science-fiction) konu alan çizgi roman öncülerinin gözükmesinden sonra bir hareket başlamıştır. Bu konuda Belçika büyük atılımlar yapmıştır. Bu sıralarda Amerikan işgali altında bulunan Japonya'da, çizgi roman alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu

26 *a.y.*, 26-27,

dönemin çizgi roman açısından en önemli olayı, ilk kez bu türle ilgili ciddi bir çalışmanın yapılmış olmasıdır. **The Comics** adını taşıyan bu inceleme Coulton Waugh tarafından 1947'de yapılmıştır.[27]

1950 yıllarında Birleşik Amerika'da çizgi roman yayıncılığında bir gerileme gözlenmektedir. Bunun nedenlerini Horn, 1) Gazetelerdeki çizgi öykülerin aşırılığından halkın bu türe doymuş olmasına, 2) Çizgi öykü ve roman yaratıcılarının en önemlilerinin bu devirde ölmelerine, ya da bu alanlardan çekilmelerine, 3) Çizgi romanların yenilik özelliğini yitirmelerine bağlamaktadır.[28] Satışı canlandırmak için, korku ve dehşeti içeren çizgi romanlar çıkarılmaya başlanmıştır. Böylece, sanat ve metin açısından bazı yenilikler getirilmiş olmasına rağmen, sansür de davet edilmiştir. 1954'te, Amerika Birleşik Devletleri Senatosu, gençlerdeki suç işleme konusunu incelerken, çizgi romanları da araştırdı. Çizgi romanları, en azından uyuşturucu maddelere benzeten görüş yaygınlaşmaya başladı.[29] Bunun üzerine çizgi roman yayıncıları da, kendi yayınlarını denetlemek kararını alarak, aynı yıl "Çizgi Roman Yayın Kuralları" (Comics Code Authority) nı hazırladılar. (Bkz: Ek III). Bu kurallar, uzun yıllar etkili olmuş ve yayınlanan çizgi romanlar, belirtilen esaslar çerçevesinde kalmıştır. Ancak çizgi romanlar, atılım yapmak cesaretini kaybetmişlerdir. Bu

27 *a.y.*, 27-28,
28 *a.y.*, 29.
29 Emans, *a.g.m.*, 253.

yüzden, sabun köpüğü gibi hafif, sudan konulu çizgi romanlar piyasayı tuttu. Ancak yine bu dönemde, sosyal, politik ve psikolojik sorunları konu alan ve doğrudan doğruya zihne seslenen (Charles Schulz'un **Peanusts'ı** gibi) çizgi romanlar gelişti. Amerika Birleşik Devletleri'ne paralel olarak, Almanya'da da, 1945'ten sonra gelişen çizgi romanların 1950'lerde başlamış olan aleyhte kampanya sonucu, 1955 yılında "kendi kendini denetleme" kararı aldığını görüyoruz.[30]

Artık dünya piyasasında Amerikan çizgi romanlarının egemenliği son bulmuş ve ülkelerde kendilerine özgü çizgi romanlar çıkarılmaya başlanmıştır. Fransa (**Astérix** 1959), Belçika, Japonya, Almanya, İspanya, İtalya ve İngiltere (**Andy Capp** 1957) güldürü türü çizgi romanlarda üstün başarı sağladılar.[31]

1960-1975 yıllarında, Amerika Birleşik Devletleri'nde çizgi öykülerde gerileme oldu. Bunda ekonomik nedenlerin yanında, gazete sendikalarının, yeni yetişen yetenekli ressamlara kadrolarında yer vermemeleri sonucu, sanat yönünden düşüş de rol oynadı.[32] Çizgi romanlar eski çekiciliklerini kaybetti. Ancak bu dönemde, "korsan çizgi roman yayıncılığı" ortaya çıktı ve büyük başarı sağladı. 1966'larda başlayıp, 1968'de gelişen[33] ve

30 Diegritz, *a.g.m.*, 2.
31 Horn, *a.g.m.*, 32.
32 *a.y.*, 32-33.
33 Ronald Levitt Lanyi, "Trina, queen of the underground cartoonists;an interview," *Journal of Popular Culture*, XII, 4 (Spring, 1979), 737.

"Comix" olarak adlandırılan bu grup yayınlar, her türlü kurala karşı çıkarak, korku, dehşet, pornografi gibi çeşitli konuları sömürdü. Ne var ki, korsan yayınların büyük başarısı sürekli olamadı; çünkü, sanatçılarında işi devam ettirecek disiplin anlayışı yoktu.[34]

Korsan çizgi romanların, her türlü toplumsal tabuya başkaldırması, elbette o dönemin sosyal yaşamından da kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere, 1960'larda başlayan "Hippi" akımı, kısa zamanda Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'yı etkisi altına almış; bu yıllara damgasını vurmuştur. Hippi felsefesi de, her tür yasağa karşı oluşmuştu.

1960'larda, korsan çizgi romanların dışındaki çizgi romanların felsefelerinde önemli bir değişiklik oldu. Bu, 1961'de çıkmaya başlayan "Marvel Comics"in yazarı ve yayıncısı Stan Lee'nin getirdiği yenilikti.[35] Lee, çizgi romanların temel öğelerine (kahramanlar, kötüler, hareket, değişik konular, şaşırtıcı buluşlar, vb) realizmi de kattı. Böylece karakterler derinlik kazandı. Kahramanlar, kendilerini bulmaya, kuşkulu bir topluma iyi niyetlerini kabul ettirmeye, sevgi ilişkilerini düzenli tutmaya uğraştılar. Bu yenilik, kısa sürede pek çok çizgi roman yayıncısı tarafından benimsendi. Böylece çizgi romanlar, yaşça daha büyük bir kitleye (lise ve üniversite düze-

34 Horn, *a.g.m.*, 33-34.
35 Bruce Brocka, "Comic books; in case you haven't noticed, they've changed." *Media and Methods*, XV (May-June, 1979), 31.

yine) doğru yönlendirilmiş oldu.[36]

Bu sıralarda, Avrupa, Latin Amerika ve Japonya ürünü çizgi romanlar, orjinallik, mükemmellik, heyecan ve nükte bakımından Amerikan pazarlarında Birleşik Amerika'nın çizgi romanlarıyla boy ölçüşmeye -zaman zaman onları geçmeye- başladı. Japonya'da ilk çizgi roman formunda otobiyografi yayınlandı. Bugün dünyanın hemen her ülkesinde (hâttâ çıkardıkları çizgi roman sayısı az olmakla birlikte eski Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti de dahil olmak üzere) çizgi romanlar çıkarılmakta ve okunmaktadır.

1960 yılları, çizgi romanların bilimsel açıdan gruplar tarafından incelendiği dönemdir. Eskiden kişisel olan çabalar, çoğu kez yeterince dikkat çekmeden kaybolup gitmişti. İlk uluslararası çizgi roman kongresi, İtalya'nın Bodighera kentinde 1965'te yapıldı. Bunu Lucca'da yapılan yıllık konferanslar izledi. 6-8 Mart 1978'de Tromsö (Norveç)'de çizgi roman semineri yapıldı. 1967'de Luvr Müzesi'(Paris)nde, 1971'de New York Kültür Merkezi'nde önemli sergiler açıldı. Çizgi romanlarla ilgili meslek dergileri, bugün birçok ülkede yayınlanmaktadır. Artık üniversitelerde (Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok üniversitede, Brezilya'da Brezilya Üniversitesi'nde, Fransa'da Sorbonne'da) dersler, konferanslar verilmekte, araştırmalar yapılmakta, makaleler yazılmaktadır.[37] Çizgi öykü ve roman sanatının gelişti-

36 *a.y.*
37 Horn, *a.g.m.*, 36.

rilmesi için dernekler kurulmuştur. Paris'te "Socerlid" (1967), Brezilya'da "ICON" (1970) gibi. Klasikleşmiş Amerikan çizgi öyküleri, Fransa'da **Phenix,** İtalya'da **Linus**, İspanya'da **Bang!** adı altında, inceleme amacıyla yeniden basıldı. Amerika Birleşik Devletleri'nde iki araştırma merkezi açıldı: "San Fransisco Academy of Comic Art" ve Rye/Port Chester'daki "Museum of Comic Art." Sonuncuda, bir "Şöhretler galerisi" de bulunmaktadır.[38]

Bugünün çizgi romanı, artık bilinçli bir okuyucu kütlesine sahiptir. Diegritz'in de belirttiği gibi, çizgi romanların okuyucuları, yalnız "dünyadan habersiz" gruplar değil, aydınlar, sanatçılar ve bilim adamlarıdır da.[39] Bundan sonra gerçekten bir değeri olan, yenilik getirebilen çizgi romanlar yaşama şansına sahip olacaktır.

Türkiye'de Çizgi Romanlar

Çizgi romanların, Amerika Birleşik Devletleri'nden dünyanın diğer ülkelerine yayılmaları ve daha sonra bu ülkelerin, 1920'lerden itibaren kendi eserlerini vermeye başlamaları sırasında, Türkiye'nin tüm bu etkilerin dışında kalabileceği varsayılamaz. Ancak ülkemizde ilk çizgi romanın, ya da çizgi öykünün ne zaman yapıldığı,

38 Thomas Inge, "Introduction," *Journal of Popular Culture,* XII, 4 (Spring, 1979), 639.
39 Diegritz, *a.g.m.*, 2.

orijinal, çeviri, ya da adaptasyon mu olduğu, hangi gazete veya dergi yayınlandığı gibi pek çok konunun derinliğine araştırılması gerekmektedir. Burada, **Türkiye Bibliyografyası** esas tutularak, eserler aracılığıyla, çizgi romanların ülkemizdeki gelişiminin ana çizgileri verilmeye çalışılmıştır.[40]

Türkiye Bibliyografyası'na göre, ilk çizgi roman türü yayın, **Çocuk Dünyası** adlı derginin eki olarak yayınlanan **Kara Maske**'dir. 10 Nisan 1940'tan 17 Kasım 1943'e kadar her hafta yayınlanan **Kara Maske**'nin ilk sayıları, bugünkü anlamıyla çizgi roman olmakla birlikte, 1942'den sonraki sayıları bu niteliğini değiştirmiş ve yalnızca metin içeren bir yayın olarak çıkmıştır. Bunda II. Dünya Savaşı'nın etkisi olduğundan kuşku duymak mümkündür; çünkü **Kara Maske** bir çeviridir.

Kara Maske'den kısa bir süre önce 1939'da yayına girmiş olan **Binbir Roman**, içeriği tamamen çizgi roman olmadığından, ülkemizdeki çizgi romanların başlangıcı olarak alınamamıştır. Oysa, **Kara Maske**'den daha düzenli olarak 1952'ye kadar haftalık olarak yayınlanmış, içinde **Mandrake, Tarzan** gibi en tanınmış çizgi romanlardan kısımlar vermiştir. Ayrıca, metin biçiminde roman, öykü ve bulmacalarla dergi özelliği taşımıştır.

Kara Maske ve **Binbir Roman**'dan önce yayınlan-

---

40 Ülkemizde yayınlanmış olan çizgi romanların tam bir listesi için Bkz: Ek IV.

mış, fakat **Bibliyografya**'ya girmemiş; ya da Latin harflerinin kabulünden önce çıkmış çizgi romanların bulunması ihtimali de elbette vardır. Ancak, konunun araştırılması gerekmektedir.

1941-1946 yıllarında çizgi romanlar gözükmemiştir. Yukarda değinildiği gibi, II. Dünya Savaşı'nın ekonomik ve siyasi koşullarının bunda rol oynadığı sanılmaktadır.

1948'de **Swing**'le başlayan çizgi roman akımı, 1950'de **1001 özel**, 1951'de **Pekos Bill**, 1953'te **Koca Teks, Tarzan** gibi haftalık dergilerle giderek artmaya başladı. 32 formadan oluşan **Resimli Fatoş Ailesi** (1953) ise albüm halinde yayınlanan ilk çizgi roman olmaktadır. Yine bu yıl içinde, **Miki Mavs, Vak Vak Kardeş** gibi karakterleri hayvan olan çizgi romanların başladıklarını görmekteyiz. Aynı zamanda, eldeki verilere göre, ilk yerli çizgi roman olan **Türk Kahramanı Köroğlu**, yine bu yıl çıkan haftalık dergilerden olmaktadır.

1950'ler, çizgi roman türünün Amerika Birleşik Devletleri'nden alınma çevirilerle Türkiye'de yeni yeni tanındığı dönem olarak belirmektedir. Bazı yıllar çizgi roman yayınının büyük artış gösterdiği, ertesi yıl ise çok aza indiği gözlenmektedir. Ancak 1959'dan başlayarak, inişli-çıkışlı olmakla birlikte, çizgi romanların Türk yayın hayatına sağlam bir biçimde yerleştiği görülmektedir. (Bkz: Şekil 1)

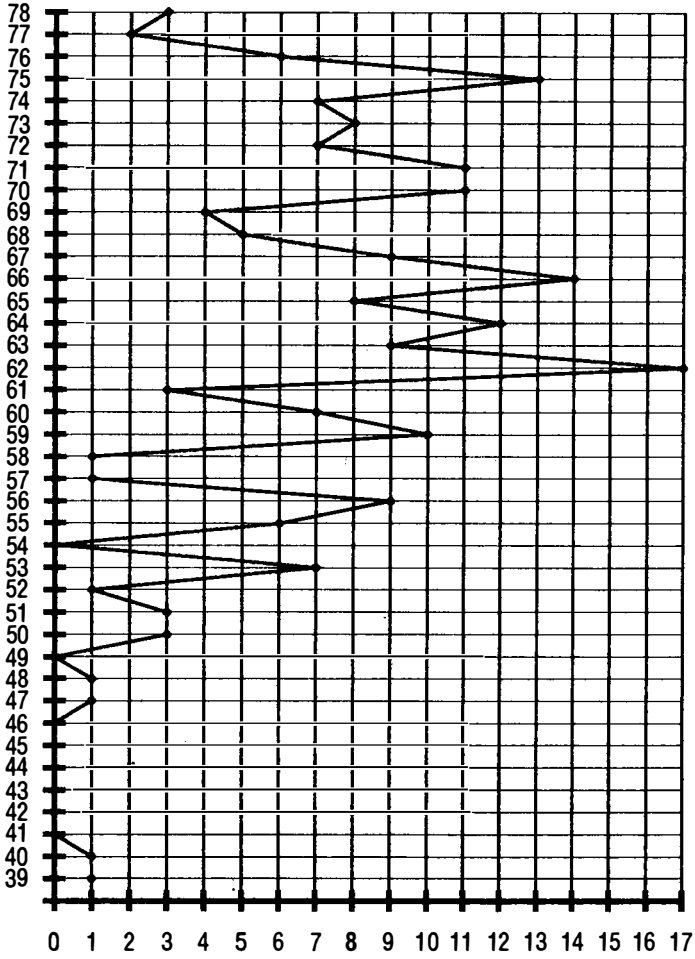
Çoğunluğu Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı olan haftalık, ya da onbeş günlük ara ile çıkan bu dergiler, Fransa ve Belçika yoluyla ülkemize gelmektedir. On

yıldan daha eski oldukları için de, yayıncılarımız telif hakkı ücreti ödememektedirler. Seçimleri, elde edilebilirlik derecesine ve satış potansiyeline göre yapılmaktadır.[41]

Yabancı kökenli yayınlar içinde Tercüman-Kervan yayınları'nın **Asteriks** çevirileri, gerek çevirideki başarı (örneğin, esprilerin Türkçe uyarlamasının verilmesi), gerek orjinalini aratmayacak güzellikteki baskı temizliği, cilt ve kağıt nitelikleri açısından, çizgi romanlar içinde gerçekten üstün bir yere sahiptir. Ancak, fiyatları açısından bir karşılaştırma yapınca da, diğerlerinden 4-5 kat fazla oldukları görülür. **Asteriks** dizisi, albümler halinde çıkmakta olup, belli zaman aralıklarına bağlı değildir.

1959-1976 dönemi içinde, yerli yapıtların da çoğaldığı gözlenmektedir. **Karaoğlan** (1963); **Timur** (1964 ve 1968); **Kahramanlar** (1964); **Akbulut Kaan** (1964); **Ogan** (1966); **Kızıltuğ** (1967); **Akbulut** (1967); **Alptekin** (1968); **Tarkan** (1970); **Tolga** (1971); **Bahadır** (1972); **Baytekin** (1973); **Kaan** (1974); **Malkoçoğlu** (1974); **Kara Murat** (1974); **Arhan** (1975) adlarından da anlaşılacağı üzere, tarihimizden ve folklorumuzdan seçilmiş kahramanlar üzerine yazılmış çizgi romanlardır. Bu romanların içerik ve resimleme özellikleri ile bunların eleştirisi, çalışma kapsamının dışında kaldığından, burada ele alınmayacaktır. Ancak bu konuda,

41 Yaşar Şilliler'in 16.9.1979 tarihli mektubu.

ŞEKİL 1:
YILLARA GÖRE YAYINA KATILAN ÇİZGİ ROMAN SAYISI

bir aşama içinde olduğumuzu belirtmekte yarar vardır. Konuların, tarihin dışına çıkması, kuşkusuz daha geniş bir okuyucu kitlesini yerli yayınlara çekecektir.

Türkiye Bibliyografyası'nı tarama sonucu, elde edilen verilere göre, 1939-1978 yılları arasında ülkemizde 201 çizgi roman yayınlanmıştır. Ancak bunların pek azı devamlı çıkabilmiş, çoğu birkaç sayıdan öteye gidememiştir. Bugün bile, haftalık, ya da onbeşgünlük çizgi romanların, bazan bir ay, veya daha uzun bir süre çıkmadığı görülmektedir. Kuşkusuz bu gecikmenin nedenleri arasında maliyetlerin artması, kağıt, çevrilecek yayının sağlanması ve dağıtımı sorunu gibi pek çok etkenler vardır.[42] Ama gerçek olan, Türkiye'de, bugünkü biçimiyle çizgi romanların güvenilir bir yayın niteliğinde gözükmemeleridir. Yayın adlarının çeşitliliği kadar, bir kaçının dışında, yayıncıların da devamlı değişmeleri, bu kanıyı desteklemektedir.

---

42 *a.y.*

II. BÖLÜM

Çizgi Romanların Tanımı ve Özellikleri

Çizgi Romanların Tanımı

Çizgi romanların tamınımı yaparken, çizgi öykü dizilerinden ayırdetmek gerekir. Çizgi öyküler, gazete ve bazı dergilerde çıkan, devamı olan öykülerin, 4 veya daha çok resim dizileriyle anlatılmalarından oluşurlar.[1,2]

Çizgi romanlar ise, çizgi öykülerden doğmuş olmakla birlikte, sonradan kendi başlarına bir kitle iletişim aracı benliğine kavuşmuşlardır. Çizgi romanlar, dergi veya kitap biçiminde olabilirler. Bir, ya da birkaç öyküyü içerirler.

1 Theodor Diegritz, "Sind Comics Sc mutz und Schund?" *Der Evangelische Buchberater* XXXIII, 1 (Jan.-März, 1979), 1.
2 Thomas Inge, "Introduction", *Journal of Popular Culture,* XII, 4 (Spring, 1979), 631.

Her iki formun da ortak özellikleri şöyle saptanmıştır:[3,4,5]

1- Birbirini izleyen resimlerle anlatılan bir öykü,

2- Karakterlerin, bir maceradan diğerine süregelen özellikleri,

3- Konuşma veya metnin, resim içinde yer alması,

4- Resim ile metnin bir bütün oluşturması, hâttâ resmin ağır basması,

5- Düzenli aralıklarla çıkması.

Yukardaki tanımda sıralanan bazı özellikler tartışılabilir niteliktedir. Örneğin **Asteriks,** düzensiz aralıklarla ve kitap biçiminde çıkmakta olmasına karşın, başarılı bir çizgi romandır. O halde bu özellikler, çok genel bir tanımlama için gerekli olmakla birlikte, önemli bazı hususları kapsamadığından yetersizdir. Çizgi romanların, metin, dil ve resim özellikleri, diğer basılı yayın türlerinden kesinlikle ayırıcı ögeler içermektedir. Bu bakımdan sırasıyla bu özellikler ele alınacaktır. Ancak bundan böyle, bir çok ortak yönleri bulunmasına rağmen, tez kapsamı dışında kaldığından, zorunlu olmadığı sürece çizgi öykülerden söz edilmeyecektir.

---

3 H. Jürgen Kagelmann, *Comics: Aspekte zu Inhalt und Wirkung* (Bad Heilbrunn/OBB: Verlag Julius Klinkhardt, 1976), 9.

4 Maurice Horn, "The world of comics: An analytical summary" *The World Encyclopedia of Comics*, I, 47.

5 Diegritz, *a.g.m.*, 5.

Çizgi Romanların Türleri

İçeriklerine göre çizgi romanları kategorilere ayırmak mümkündür. Bir yazar "Güldürü, macera, seks, politik çizgi romanlar[6]" diye ayırırken, bir kütüphaneci de "macera, güldürü ve klâsikler"[7] olarak çizgi romanları sınıflandırmaktadır. Klâsikler, genellikle klâsik edebiyatın önemli eserlerinin kısaltılarak resimlendirilmesiyle; bazan da kimi televizyon dizilerinin çizgi roman biçiminde sunulmasıyla oluşmaktadır. Kagelmann ise, içeriğine göre kategorilemenin (dedektif, kovboy, kurgu-bilim, vb.) sınırsız olabileceğini, bunun yerine ruhsal etkileri açısmdan iki ana gruba ayırmanın daha doğru olacağını söylemektedir:[8] a) Gerilim yaratan "macera" çizgi romanları, b) Neş'e veren "güldürü" çizgi romanları. Çocuklar tarafından çok sevilen **"Mickey Mouse"** gibi hayvan karakterli çizgi romanlar bu gruba girmektedir.

Kagelmann'ın sınıflaması daha akılcı olmakla birlikte, klâsikleri dikkate almamış olması önemli bir eksikliktir. Ayrıca, bugün birçok ülkede, doğrudan doğruya zihne seslenen, sosyal ve politik eleştiri yapan çizgi roman ve öyküler günlük yaşantıya girmiştir. Amerika Birleşik Devletletleri'nde yayınlanan ve pek çok dile çevrilen **Peanuts** albümleri ile ülkemizde bir günlük gaze-

---

6 *a.y.*, 1.

7 "Comic book experiment launched in Rochester," *School Library Journal*, XXII (Feb.1976), 11.

8 Kagelmann, *a.g.e*, 10.

tede çıkan **Abdülcanbaz** bu türün örnekleri olarak gösterilebilir. O halde, bu iki türü de Kagelmann'ın sınıflamasına eklemek gerekecektir.

Çizgi Romanların Yapı Özellikleri

Metin Özellikleri

Çizgi romanların metin özelliklerini a) Konu, b) Karakter, c) Dil, d) Zaman yönlerinden ele alarak inceleyeceğiz.

a) Çizgi romanların konuları: Büyük kitlelere seslenen çizgi romanların temalarının, her düzeyden kişinin kavrayabileceği kadar basit, fakat ilgi çekecek kadar da değişik olması gerekmektedir. Yazarın karşılaştığı en büyük sorun budur. Bazı yazarlar **Superman** gibi bir düş kahramanı yaratarak sorunu çözümlemektedirler.[9]

Çizgi romanların ilk çıktıkları 1930'lardaki macera romanlarını incelersek, konunun belli bir şemaya uygun olarak işlendiğini görürüz: Düzen-düzenin bozulması-kahramanla kötü kişinin çatışması-kahraman sayesinde düzenin geri getirilmesi gibi.[10] Bu şema, bugün de macera içeren bütün çizgi romanlarda geçerlidir.

Temalar çok çeşitlilik göstermektedir. Cohan, Birleşik Amerika'da yayınlanan çizgi romanların temalarını

9 Horn, "World of comics", 60.
10 Diegritz, *a.g.m.*, 3.

şöyle saptamıştır: Sosyal değişim, ırkçılık, denetlenemeyen güç, uyuşturucular, kültür çatışmaları, suç şebekeleri.[11] Ancak bunların dışında, aile ya da kovboy yaşamı, sosyal ve politik yaşam gibi bazı konular da işlenmiştir.

Aileyi konu alan çizgi romanlar, bu kurumun toplumuhtemel birimi olduğu gerçeğini vurgulamaktadır.[12] Örneğin **Güngörmüşler**'deki karı-koca arasındaki abartılmış kötü ilişkiler bile, hiçbir zaman boşanmayla sonuçlanmamaktadır.

Çizgi romanlar, Birleşik Amerika'nın kovboy (Western) kültüründen geniş ölçüde yararlanmakta, tema, model ve sembollerini kullanmaktadır.[13] Diğer ülkelerde de, kendi folklorlarından esinlenerek yapılmış çizgi romanlara rastlanmaktadır.

Bazı çizgi romanlar tarihten kaynaklanmaktadır. Ülkemizde yayınlanan çizgi romanların hemep hepsi, konularını Türk tarihinden almışlardır. Yabancı çizgi romanlar içinde, bu türün en tanınmışları **King Arthur** ve **Prince Valiant**' (Aslan Prens)tır.

Klâsik edebiyatın tanınmış eserleri de, çizgi roman biçiminde basılmaktadır. Ülkemizde Milliyet Çocuk Yayınları'nın **Resimli Klâsikler** adı altında topladığı seriyi örnek olarak gösterebiliriz. Ayrıca "Milliyet Çocuk Dergisi", her hafta yayınlanan sayısının içinde, bir

11 M. Cohan, "Comic books in the classroom," *Social Education*, XXXIX (May, 1975), 325.
12 Inge, *a.g.m.*, 632.
13 *a.y.*

klâsik çizgi romanın tamamını vermektedir. Büyük çoğunluğu çeviridir.

Çizgi romanlar, sosyal ve siyasal eleştiri için de kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan **Doonesbury**[14] ile, ülkemizde bir gazetede çıkan **Abdülcanbaz**'ı örnek olarak gösterebiliriz.

Bunlardan başka, sadece güldürmeyi amaçlayan çizgi romanlar da vardır. Walt Disney'in hayvan öyküleri **(Mickey Mouse, Donald Duck,** vb), **Asteriks, Red Kit** bu türe örnek verilebilir. Son iki eserde, folklorik ögeler ve değerler de açıkça gözlenmektedir.

Birleşik Amerika'da, ilk gençlik (teen-age) çağı kızları için hazırlanan çizgi romanlarda, aşk teması işlenmekte, çoğunlukla sevdiği genci önce kaybeden genç kızın, bir takım ruhsal bunalımlardan geçtikten sonra, yeniden mutluluğa kavuşması konu edilmektedir.[15]

Çizgi romanların konuları her zaman orjinal değildir. Örneğin, **Güngörmüşler**, popüler bir oyun olan **"The Rising Generation"**dan, **Superman** ise Philip Wylie'nin romanı olan "The Gladiator"dan esinlenmiştir.[16]

Asıl orjinal konular, 1966'lardan sonra, önce Amerika

14 Arthur Asa Berger, "Çizgi öyküleri ciddiye almak," *Ufuk ABD*, 9 (Ekim, 1979), 24.
15 A.E Prentice and B. Katz (eds.), "Comic scene: Magazines in the library," *Library Journal*, XCIII (Jan 1, 1968), 59.
16 Inge, *a.g.m.*, 632.

Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan, sonra Batı Avrupa ülkelerine yayılan korsan çizgi romanlarda bulunmaktadır. Bu yayınların yapımcıları, hiçbir yasak tanımadıklarından, her çeşit konuyu (pornografik seks, ihanet, boşanma, uyuşturucular, eşcinsellik, düzen bozukluğu, cezalanamayan suç, korku, dehşet gibi) rahatlıkla işlemektedirler. İşin ilginç yanı, bu türün öncüsü ve en tanınmışlarından birinin, Trina Robbins adında bir kadın oluşudur.[17]

Ancak, Amerika Birleşik Devletleri'nde korsan yayınların dışında kalan çizgi romanlar, 1954'te saptanmış olan "Çizgi Roman Yayın Kuralları"na geniş ölçüde uymaktadır. Çünkü toplum kurallarına ters düşmek, ticari yönden büyük kazançları kaybetmeyi de göze almak demektir.

b) Çizgi romanlarda karakterler: Korsan çizgi romanların dışındaki hemen bütün yayınlarda, klâsik Yunan tiyatrosunun kesin karakter ayrımı izlenebilir: İyinin karşısında kötü. İyi, doğrunun, düzenin, ahlâkın koruyucusu olup, kuvvet ve hak ondan yanadır. Aynı zamanda, yüz çizgileri ve vücut yapısı olarak da üstün olan kişidir.

Kötü ise, bazan Orta Çağ inancı olan "dış görünüm, iç görünümü yansıtır" geleneğiyle, abartılmış bir çirkinlik

17 Ronald Levitt Lanyi, "Trina, queen of the underground cortoonists; an interview." *Journal of Popular Culture* XII, 4 (Spring, 1979), 737.

veya acayiplikte görülür.[18]

Okuyucunun özdeşleştiği kahramana -ki iyi ve güçlü olandır- bütün olaylara rağmen, hiçbir kötülük gelmez. Okuyucu, kahramanın sonunda başarılı olacağını, bütün engelleri aşacağını bilir. Yine de çocuklar, olayları kahramanla aynı duygular içinde yaşarlar.

Çizgi roman dünyası, uzun süre erkek kahramanların egemenliği altında kalmış; kadınlar daha çok, ilgi toplamak amacıyla, yardımcı birer öğe olarak kalmışlardır. Ancak sonradan kadınların baş rolü aldıkları macera (gerçi **Sheena, Queen of Jungle** 1938'de çıkmıştır ama istisnadır; genellikle kadınlar çok sonra baş rolde gözükmüşlerdir.), meslek, güldürü, polisiye türü çizgi romanları görüyoruz. Korsan yayınlarda kadın kahramanlar çok çekici, güçlü ve bağımsızdırlar; genellikle kendilerine düşman erkekleri sonunda yenmeyi başarmaktadırlar.[19] Kadınların baş role çıkmalarında "Feminist Akım"ın da büyük rolü olmuştur.

Gerçekçi akımın sonucu ortaya çıkan çizgi romanların kahramanları ise, ruhsal derinliği olan tiplerdir. Bunalımları, sevinç ve kederleri, okuyucu tarafından paylaşılır.

Bir başka grup, hayvan olan karakterlerdir. Bunlar bazan yaratıcısı tarafından sembol olarak kullanılırlar. Örneğin, George Herriman'm **Krazy Kat**'i, insan görü-

18 Inge, *a.g.m.*, 632.
19 Lanyi, *a.g.m.*, 739.

nümünde bir kedi olup, "gerçeğe karşı hülyanın üstünlüğü ve otoriteye karşı isyankârlığın başarısı" temalarını işlemek için kullanılmıştır.[20] Bir bölüm hayvan karakterler ise, hayvan görümünü taşımakla birlikte, insan duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadırlar. **Asteriks**'teki "idefiks", **Peanuts**'daki **Snoopy** adlı köpekler, Walt Disney'in çeşitli karakterleri buna örnek gösterilebilir. Hayvanların, gerçek benlikleriyle yer aldıkları çizgi romanlar da vardır. **Tolga**'nın atı gibi. Ancak bunlar çoğunlukla ana karakterler değil, yardımcı karakterler olarak gözükürler.

Çizgi romanların karakterleri, konuları kadar çeşitlidir. Folklordan esinlenenler (**L'il Abner, Tolga** gibi) olduğu gibi, tarihten alınanlar da vardır: **Aslan Prens (Prince Valiant)**, ya da **Kral Arthur** gibi.

c) Çizgi romanların dil özellikleri: Çizgi romanlar, dil açısından diğer yazılı edebiyat türünden farklılıklar gösterir.

Metindeki temel unsur, sayfalarda pano biçiminde (dikdörtgen veya kare çerçeveli) yazılardır. Bazan resmin altında, sayfanın enine doğru olarak da yer alabilirler. Burada, konuya giriş yapılır; karakter tanıtmaları, yer ve zamanla ilgili bilgiler, durum değişikliği, karakterlerin ruhsal durumları hakkında açıklamalar verilir.

Monolog ve diyaloglar ise balon biçiminde boşluklar içine yazmak, artık yerleşmiş bir gelenek olmuştur. Dra-

20 Berger *a.g.m.*, 24.

matik diyaloğun ortaya çıkması, 1930'larda olmuş, resimle metin arasında bir denge kurulmuştur.[21] Bazı çizgi roman yaratıcıları, balon içindeki konuşmaları yalnızca konunun gelişmesi için kullanırken, bazıları dramatik öge olarak yararlanmışlardır. Grafik unsurları kullanarak (örneğin yazıları ince veya kalın, küçük veya büyük basarak) konuşmanın tonu, yüksekliği, ritmi gibi özellikleri okuyucuya iletmişlerdir.

Bir de düşünce balonları vardır ki, bunlar yoluyla doğrudan zihne seslenilmektedir.[22]

Vokabüler, günlük yaşamdan veya edebi dilden alınabilir. Konuya uygun dil kullanılır; uzun tasvir ve tahliller yer almaz. Ayrıca, çizgi romanlarda özel bir dil de gelişmiştir. Bunlar, yeni sözcükler, ses taklitleri ve özel işaretlerden oluşmaktadır. Bu yeni dili Morrow, "geleneksel dile rakip olmak veya yerini almak şöyle dursun, en eski ve takdire değer kitle iletişim aracı olan sözcüklere, yeni bir güç, duygu ve amaç kazandırmıştır" diye tanımlamaktadır.[23]

Bugün, özellikle Birleşik Amerika'da çizgi roman dili, kovboy folklorundan etkilendiği kadar, günlük dile sözcükler de kazandırmıştır. "Jeep, baloney, horse-feathers, yard bird" bunların sadece birkaçıdır.[24] Bazı söz-

21 Hor, "World of comics," 62.
22 *a.y.*, 56.
23 J. Morrow, "Toward a grammar of media; comic books, and radio drama." *Media and Methods,* XII (Oct., 1975), 80.
24 Inge, *a.g.m.*, 634.

cükler, İngilizce biçimiyle, savaş sonrası Batı Avrupa dillerine bile geçmiştir.

Ses taklitleri (onomatopoeia) ise insan, hayvan, ya da herhangi bir araca ait olabilir. Durum değişiklikleri gösterebilir. Genellikle, balonların dışında, fakat resmin içinde yer alırlar.

Özel işaretlere gelince: Bunlar artık uluslararası bir nitelik kazanmışlardır.[25] Örneğin: Kalpler aşkı; soru işaretleri şaşkınlığı, ya da bilgisizliği; notalar müziği; ünlem işaretleri şaşkınlığı; spiral, yıldız, daireler baş dönmesi ve kendini kaybetme gibi durumları; başta damlacıklar terlemeyi, v.b. sembolize etmektedir.

Üslûp açısından, çizgi romanlarda, edebi ve artistik formlar kullanılır: Tekrarlama, abartma, büyütme, soyutlaştırma gibi. Ancak aşırı dramatizasyon ve tekrar, çizgi romanın değerini düşürdüğünden, yapılmaması gerekir.

d) Çizgi romanlarda zaman: Çizgi romanlarda zaman genellikle açıktır ve sınırsızdır; geriye (geçmişe) dönebilir, ileriye (geleceğe) de yönelebilir. Gerçek zaman kullanılmaz; sürekli "şimdiki zaman"da yaşanır.[26] Eisner, çizgi romanların şimdiki zamanı kullanmasının, ya da konuyu şimdiki zaman üslûbuyla ele almasının, okuyuculara çekici geldiğini belirtmektedir.[27]

---

25 Dietger Pforte, "Comics im aesthetischen Unterricht", *Sprache im Technischen Zeitalter,* XLIV (Dez., 1972), 337.

26 Horn, "World of comics", 60.

27 Will Eisner, "Comic books in the library?", *Library Journal,* XCIX (Oct. 15, 1974), 2706.

Grafik Özellikleri

Çizgi romanların en önemli özelliklerinden biri de resimleridir. Gerçekten, bu yayınların ilgiyi en önce çeken yönü, görsel çekiciliğidir. Genellikle, çizgi romanların resimleri, karikatür veya statik resimle aynı grupta değerlendirilir. Oysa, karikatür ve resim, belli bir şeyi vurgular; çizgi roman resimlerinde ise, herşeyden önce süreklilik vardır.[28]

Çizgi roman ressamları, çoğunlukla sanat çevreleri tarafından küçümsenirler; yaptıklarının sanatsal bir değer taşımadığı yeri geldikçe belirtilir. Oysa, çizgi roman ressamları arasında son derece başarılı eserler vermiş olanlar vardır: Windsor McCay **(Little Nemo)**, Burne Hogarth (**Tarzan**), Frank Bellamy **(Garth)**, Guido Crepax **(Valentina)**, v.b.[29] Bu ressamlar getirdikleri yeniliklerle, buluşlarla sanatın, özellikle sinema sanatının gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Sinemayla birlikte doğan çizgi romanlar, görsel yanılgı veya kinetik telkinle okuyucuyu etkilemektedir.

Sinemada kullanılan montaj, kesme, çerçeveleme gibi birçok teknik, önce çizgi romanlarda denenmiştir. Süregelen sahneler,bakış ve perspektif değişiklikleri, "zoom" efektleri, farklı kamera açıları, detayları alış, yakın çekim, geriye dönüş, ya da ileriye gidiş imkânları, her iki

28 Horn, "World of comics", 52.
29 *a.y.*, 53.

türde de vardır.[30, 31, 32] Daha sonraları sinema, çizgi romanlara teknik yenilikler göstermiştir. Özellikle, hareketlerin ayrıntılı olarak kâğıt üzerine geçirilmesinde, ışık ve derinlik belirtmelerinde sinemadaki tecrübelerden yararlanılmıştır.[33]

Çizgi roman ressamlarının karşılaştıkları sorunlardan biri, metni resimle tekrarlamaktan kaçınmak; diğeri de, birbirini izleyen ama yine de değişik olan resimleri çizmektir. Bu ikilemin dışında, her ressamın karşılaştığı, mekân ilişkileri, denge ve form sorunları da vardır.[34]

Öyküyü pano ve resimlere bölmek, her ressamın kendi yaratıcı gücüne bağlı olarak değişir. Bazıları, hareketi aşama aşama çizerek olayı resmederken, bir kısmı -özellikle korsan yayın ressamları- doğrudan doğruya olayı verir.[35] Derinlik yaratmak için, kimi ressamlar geleneksel perspektif formu olan ölçü değiştirmeyi, kimileri ise figürleri enine, boyuna, ya da köşegenli olarak katman katman dizmeyi tercih ederler.[36] Öyküye uygun havayı yaratmak için geri plân tamamen siyah yapılabildiği gibi, cisim veya kişiler ön plânda da yer alabilir. Renk, önemli cisimleri belirlemekte ve karelerle bölünen ola-

30 *a.y.*, 56.
31 Diegritz, *a.g.m.*, 3.
32 Inge, *a.g.m.*, 637-39.
33 Horn, "World of comics," 57.
34 Inge, *a.g.m.*, 637.
35 Horn, "World of comics", 62.
36 *a.y.*, 59-60.

yın sürekliliğini sağlamakta kullanılan önemli bir öğedir.[37]

Çizgi romanlarda sayfa düzeni de önem taşır. Resimler birbiri ardına düzenli bir biçimde gelebileceği gibi, bazan bir resim, diğerinin üstüne çıkabilir; resim büyüklükleri farklı olabilir. Resim ve yazının uyum içinde göze hoş görünmesi, ressamın ustalığına bağlıdır.

Çizgi resimler, "pop" resim sanatını geniş ölçüde etkilemiş, hâttâ Pablo Picasso'ya kadar birçok tanınmış ressamın, bu türde eser vermesine neden olmuştur.[38]

Çizgi öykü ve romanlar, metin analizi yoluyla yalnızca edebî yönden değerlendirilebilir. Örneğin, karakterlerin çizimi, üslûbun özellikleri, olaylarla kişiler arasındaki mantıksal bağlantı, çatışmanın çözümü, temalar gibi. Bu tür bir değerlendirme, grafik değerlendirmeyi kapsamadığından eksik bir değerlendirmedir.

Öte yandan, çizgi öykü ve roman resimlemesinin grafik değerlendirmesi, estetik teorisi henüz geliştirilmediğinden yapılamamaktadır. Çizgi öykülerle ilgili olarak, estetik teorinin geliştirilmesi konusunda Robert C. Harvey, bazı önerilerde bulunmuştur. Buna göre, değerlendirmede birinci ölçüt, resim ve metnin birbirine ne kadar bağımlı olduğudur. Bazı çizgi öykülerde, metin kendi başına bir bütün olup, resim daha çok tekrar niteliği taşımaktadır. Bazılarında ise, metne gerek yoktur, resimler

---

37 *a.y.*, 62.
38 Inge, *a.g.m.*, 635, 637.

olayı anlatmaktadır. Her ikisi de çizgi öykü ve roman tanımındaki "birlikte bir bütün oluşturmak" ilkesine ters düştüğünden aslında geçerli değildir. Ancak, uzun ve süregelen öykülerde, zaman zaman bir ögenin diğerini bastırması da doğaldır. Değerlendirme yapılırken, belli bir kısım değil, öykünün bütünü gözönüne alınmalıdır.[39] Bir diğer ölçüt, yazar-artistin, kendi yaptığı türe uygun olan eski standartları ne ölçüde aşabildiğidir.[40] Bunun için de çizgi öykü ve romanların evrimini iyi bilmek gerekir.

Öyküyü anlatırken yazının ağır basmaması, resimle metin arasındaki nazik dengenin koruması, değerlendirmede dikkat edilmesi gereken bir diğer ölçüttür.[41] Bunun için ressamlar, sinema efektlerinden yararlanarak, konuşmalı sahneleri değişik görünümlerle bölerler. Bu teknik, aynı zamanda dramatik etki de yaratır. Örneğin, yakın görünüm, konuşanın sözlerine derinlik kazandırmaktadır.[42]

Estetik değerlendirmeyi kolaylaştırmak için dört ögeyi (öykünün bölünmesi, sayfa düzeni, panoların kompozisyonu ve grafik stili) ayrı ayrı inceleyelim:

Öykünün bölünmesi, çizgi öykülerde, anlamlı günlük parçalara ayrılması demektir. Her günlük parça, bir ön-

39 Robert C. Harvey, "The aesthetics of the comic strip," *Journal o Popular Cultire, XII, 4 (Spring, 1979), 642-43.*
40 *a.y.*, 646
41 *a.y.*
42 *a.y.*, 647.

ceki günde kalmış olan hareketi hatırlatmakla başlamalıdır. Kısıtlı bir yer imkânı içinde, gerilimi başarıyla ve uygun tempoyla verebilmelidir. Bölünmelere rağmen, öyküyü akıcılıkla verebilen çizgi roman başarılı olandır.[43] Öykü bülünmesi, dikkatimizi toplama ve çekme süresi ile de ölçülebilir. Özellikle güldürü dizilerinde zamanlama çok önemlidir.

Sayfa düzeni, gazete çizgi öykülerinde kendiliğinden sınırlanmıştır. Çizgi romanlarda, yeni denemelere imkân verecek esneklik vardır.

Grafik stil ise her ressamın kendi çizim biçimidir ve çok değişiklik gösterir. Ressamın stili tanımlanabilir, konusuna uygun olup olmadığı tartışılabilir, ama değerlendirme tamamen kişisel bir yargı olmaktadır.[44]

Kompozisyon, bir çizgi öykü dizisinde her karedeki çeşitli görsel ögelerin seçimi ve düzenidir.[45] Etkili kompozisyonun açık olması gerekir. Çizilen herşey kolaylıkla görülebilmeli, konuyla ilgili olan şeyler karelerde yer almalıdır. Ressam, her karede en az gereçle, en çok etkiyi yapabilmelidir.

Başarılı bir kompozisyonda, okuyucunun dikkati, o karede, öykünün anlatımında en büyük payı olan elemana yöneltilmelidir. Bunu Harvey, "The graphic center of narrative focus" (öykünün grafik merkezi) olarak tanım-

---

43 *a.y.*, 648.
44 *a.y.*, 649.
45 *a.y.*, 650.

lamaktadır.[46] Birleşik Amerika'nın başarılı çizgi öykü yaratıcılarından Milton Caniff'(**Steve Canyon**)in üç kare formülü, günlük çizgi öykülerde oldukça başarılı olmaktadır. Bu formül, daha yakın çekimlerin konuyu veren uzak çekim karesini izleyerek, en son yakın çekim resimle, ressamın istediği etkiyi yapması olarak özetlenebilir.[47]

46 *a.y.*, 651.
47 *a.y.*, 652.

III. BÖLÜM

Çizgi Romanlar ve Çocuklar

Çizgi Romanlara İlgi Duyulan Yaşlar

Uzun bir süre çizgi roman ve öykülerin yalnızca çocuklar için hazırlandığına, ya da öyle olması gerektiğine inanıldı. Çizgi öykülerin Avrupa'da yaygınlaşması da bu yüzden gecikerek oldu. (Bkz. II. Bölüm) Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, çizgi öyküler, baştan beri yetişkinlerin ilgisini çekmiştir. Hatta 1929'da Gallup Enstitüsü'nün yaptığı bir araştırma, gazetelerdeki çizgi öykülerin okuyucuları arasında "Bankacılar, üniversite rektörleri, profesörler ve doktorların" da bulunduğunu ve öyküleri, kamyon şoförleri, ya da çöpçüler kadar sabırsızlıkla izlediklerini ortaya koydu.[1] Daha sonra 1962'de yapılan bir araştırmada, erkeklerin %58.3'ünün, kadınların %56.6'sının gazetelerdeki çizgi öyküleri okudukları-

1 Günter Metken, *Comics* (Frankfurt a/Main: Fischer Bücherei, 1970), 160.

m saptadı. Yine bu araştırmalara göre, yetişkinler arasında çizgi öykülere en çok ilgi duyulan yaş 30-39 arası olmaktadır.[2]

Horn, bugün de yetişkinlerin daha çok gazetelerdeki çizgi öyküleri izlediklerini, ancak bu durumun hızla değişmekte olduğunu, giderek büyüklerin de çizgi roman okuduklarını söylemektedir.[3] Özellikle, korsan çizgi romanların daha çok yetişkinlerin zevk ve ruhsal ihtiyaçlarını tatmin ettiğini gözden uzak tutmamak gerekir. Genel olarak, tahsili az olan yetişkinler, çizgi romanları, tema ve yapıları karışık olmadığı, çabuk biten sonucu ile bir tatmin duygusu verdiği için sevmekte, aydınlar ise yerleşmiş kültüre karşı çıktıkları için beğenmektedirler.[4]

Konumuz çocukla sınırlanmış olduğu için, burada yalnızca çizgi romanların çocuklara olan etkisi incelenecektir.

Henüz çizgi romanların ortada bulunmadığı dönemlerde, çocukların çizgi öyküleri büyük bir merak ve zevkle izlediklerini, 1923/24 yıllarında Kansas ve Missuri Eyâletlerindeki 5000 kız/erkek ve beyaz/zenci çocuk üzerinde yapılmış araştırmada, çizgi öykülerin istisnasız liste başı olmalarından anlamaktayız.[5] Bu ilgi, çizgi ro-

---

2 *a.y.*
3 Maurice Horn, "The world of comics: An analytical summary", *The World Encyclopedia of Comics*, I, 50.
4 *a.y.*
5 Metken, *a.g.e*, 160.

manların çıkışıyla daha da artmıştır. Bugün, Birleşik Amerika'da 8-13 yaşları arasındaki çocukların yarısının, haftada bir ilâ beş çizgi roman okuduğu saptanmıştır. Bu okuyucular arasında düşük notlu öğrenciler olduğu gibi, çok parlak olanlar da vardır.[6-7] Batı Almanya'da da çizgi roman yaşlarının 8-13 olduğunu, Hermanstaedter'in yazısından anlamaktayız.[8] İngiltere'de ise, 8 yaşın altındaki çocuklar için, ikisi eğitim, sekizi eğlence amaçlı, on çizgi romanın yayınlandığını biliyoruz.[9]

Yasaklama

Çizgi romanlar zaman zaman büyük suçlamalar altında kalmıştır. Özellikle çocukların, zamanlarını boşa harcattıkları, kötü resim ve baskısıyla estetik zevklerini bozdukları, kısa ifadeler yüzünden iyi edebiyat örneği olamadıkları; dillerini bozduğu, bu suçlamalardan sadece birkaçıdır. Ancak bunların içinde en önemlisi, özellikle cürüm konusunu işleyen çizgi romanların (Crime Co-

---

6 Nancy Larrick, *A Parants Guide to Children's Reading* (New York: pocket books, Inc., c 1958), 85.

7 May Hill Arbuthnot, *Children and Books* (Rev. ed; Chicago: Scott, -Foresman and Company, c 1957), 584.

8 Brigitte Hermannstaedter, "Comic-reiner Konsum oder mehr?", *Zeitschrift für Kleinkindpaedogogik und ausserschulische Erziehung*, LVI (März-april, 1978), 106.

9 Owen Surridge, "Comics: Why not?" *Child Education*, XLVIII (April, 1971), 8.

mics) çocukları suça ittiği ve çocuk suçlularının artmasına neden olduğudur. Amerika Birleşik Devletleri'nde çizgi romanların en önemli ve etkili yergisi, Dr. Fredric Wertham tarafından yazılmış olan **Seduction of the Innocent** adlı kitapla, 1954'te yapılmıştır. Özellikle, Kuzey Amerika'da başlayan bu karşıt görüş, önce Kanada'da (1949), daha sonra Birleşik Amerika'da (1954) Parlamento araştırmalarına neden olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, bu karşıt görüş, çizgi roman yayıncılarının toparlanmasını ve "Çizgi Roman Yayın Kuralları"nın hazırlanmasını sağlamış; Batı Almanya'da da benzer kuralların konulmasına neden olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Senato Araştırması tutanakları incelendiğinde, Kanada'da alınmış olan yasaklama kararının pek yürümediği anlaşılmaktadır. Kanada'daki yasal önlem ancak bir yıl gibi çok kısa bir süre etkin olabilmiştir.[10] Amerika'daki Senato Araştırması'nın ise bir karara bağlanıp bağlanmadığı açıklanmamıştır. Ancak basın özgürlüğüne zarar vermeden böyle bir yasaklamanın sınırlarının çizilmesinin ne denli güç olduğu, yapılan tartışmalardan anlaşılmaktadır.[11]

En iyi sansürü, 1966'lara kadar işlerliği açıkça görülen "Çizgi Roman Yayın Kuralları"na uyan yayıncıların

---

10"Hearings before the U.S. Senate Subcommittee of the Committee on the Judiciary to Investigate Juvenile Delinquency, April 21, 22 and June 4, 1954, New York, N.Y." *The World Encyclopedia of Comics*, II, 787.

11 *a.y.*, 740-789.

kendileri yapmıştır. Bu kuralları özetleyecek olursak; öyküler daima iyinin, doğrunun ve haklının zaferiyle bitmeli, suç işleme teşvik edilmemeli, kanun koyucular ve uygulayıcılar hiçbir zaman saygınlıklarını kaybetmemeli, metin ve resimlemede seks, uyuşturucular, içki gibi konular özendirilmemeli, dergilerdeki reklâmlarda da bunlara dikkat edilmelidir. Ayrıca, ırk ve din ayırımcılığı yapmak, bayağı dil kullanmak, resimlerde suçu ayrıntılı biçimde göstermek, ya da kanlı ve ürkütücü sahneler çizmek yasaklanmıştır. (Bkz.: Ek I).

O halde, Birleşik Amerika'da, yetişkinler için hazırlanmakta olan korsan yayınların dışındaki çizgi romanların, çocuklara iyi ahlâk örnekleri vermek çabasında oldukları bir gerçektir. Yasaklamanın, çocukları büsbütün çizgi romanlara iteceği ruhbilimciler ve çocuk eğitimcileri tarafından belirtilmiştir. Çünkü yasaklanan şeyin çekiciliği daha çok artmakta ve evde bu tür yayınları okuyamayan çocuk, okulda, kütüphanede, sokakta arkadaşlarından sağlayarak mutlaka okumaktadır. Nitekim, çocukluğunda evde kendisine çizgi roman okuması yasaklanmış (ancak gizlice okuyabilmiş) olan çocuk kitabı yazarı Mazer, kendi çocuklarını bu konuda tamamen serbest bırakmasına karşın, çocuklarının yine de sağlam kişilikle yetiştiklerini görerek, sansürün olma-

---

12 Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı* (Ankara: Türkiye İş Bankası, 1979), 69.

13 Hermannstaedter, *a.g.m.*, 107, 110.

ması gerektiğini savunanlar arasındadır.[14]

Ülkemizde ise çizgi romanlar, üzerinde herhangi bir inceleme yapılmadığı halde, öteden beri çocuklar için "zararlı yayın" olarak nitelendirilmişlerdir. Bu konuda gazete sütunlarında ve çocuk kitaplarıyla ilgili açık oturumlarda (örneğin, Türkiye'de Resimli Çocuk Kitapları Sorunu, 10 Aralık 1974; TRT'de Açık Oturum: Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, 4 Ekim 1975), seminerlerde (örneğin: Çocuk Yayınlarını Geliştirme Semineri, 21-30 Nisan, 1975) çizgi romanlar büyük ithamlar altında bırakılmış, "okuma sabrı, zevki ve kültürünü geliştirmemekle", "boşvermişizm" ahlâkını yerleştirmekle suçlandırılarak, "çok zararlı ve tehlikeli manevi afyonlar" olarak nitelendirilmişlerdir.[15] Hatta çizgi romanların "belli bir zümreyi sömürmek, beyinleri yıkamak ve onların gelişmesini önlemek çabasıyla hazırlandığını" öne sürenler bile bulunmuştur.[16,17] Elbette böyle bir iddia, çizgi romanların basıldığı bütün ülkelerde aynı biçimde beyinlerin yıkanmış olduğu sonucunu da birlikte getirecektir ki, bunun doğruluğu tartışma götürür.

Ancak yine de, zaman zaman çizgi romanları, çağın

---

14 N. F. Mazer, "Comics, cokes and censorship," *Top News*, XXXII (Jan., 1976), 167-70.

15 Meral Alpay ve Robert Anhegger (Haz.), *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1975), 27.

16 Alpay ve Anhegger, *a.g.e.*, 54.

17 Buket Uzuner, "Vakvakoloji", *Dünya*, 27 Mart 1979 ve "Tom Miks, Teksas, Kinova", *Dünya* 28 Mart 1979.

bir gerçeği olarak kabul eden ve "sınırları kapalı" ülkelerde bile var olduğuna göre, bizde de var olacağını, fakat hiç olmazsa nitelikli olanlarının getirtilmesini, ya da yaptırılmasını savunanlar çıkmıştır ki, bu görüş daha gerçekçidir.[18] Çocuklar nasıl olsa bir yolunu bulup çizgi roman okumaktadır; o halde onlara hiç olmazsa iyi ve başarılı olanları vermeye çalışmak gerekir.

Çizgi Romanların Çocuklar Tarafından Sevilme Nedenleri

Çizgi romanların, çocuklar tarafından bu kadar sevilmelerinin nedenlerini Larrick şöyle sıralamaktadır:[19]

1- Çizgi romanlar, çocuğun hareket ve macera isteğini doyurmaktadır.

2- Olaylar hızla gelişmekte olup, öyküler kısadır. Bu da çabuk doyuma ulaşmak demektir.

3- Okunmaları kolaydır. Okuyamayan çocuk bile, resimlerden öyküyü anlayabilir.

4- Çizgi romanların satın alınması çok kolaydır, çünkü her yerde satılmakta ve fiyatları ucuzdur. Ayrıca, mahalledeki her çocuğun elinin altında değiş-tokuş yapabileceği, ya da ödünç verebileceği dergileri vardır.

5- Çizgi roman okumak, herkesin yaptığı bir şeydir. Çocuklar grup onayına önem verirler. Diğerleri çizgi ro-

---

18 Alpay ve Anhegger, *a.g.e.*, 57.
19 Larrick, *a.g.e*, 87-88.

man okurken birinin okumaması, o çocuğun "garip" olarak damgalanmasına yol açabilir.

6- Birçok çocuğun okuyacak başka bir şeyi de yoktur. Pek çok çocuk, daha güzel ve en azından çizgi roman kadar sürükleyici kitapların varlığından haberdar bile değildir.

Larrick'in kendi ülkesi için saptadığı bu nedenler, bizim ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde de, her gazete kulübesinde çizgi romanları büyük sayıda bulmak mümkündür. Çizgi roman fiyatları, son yıla kadar, kitaba göre son derece ucuz kalmıştır. (4-10 bin) Hatta bugün bile kitap fiyatlarının üçte biri kadardır. (15-40 bin) Larrick'in belirttiği son neden, özellikle, ülkemizdeki sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları için geçerlidir. Bu konuda Doç. Dr. Halûk Yavuz'er'in kırsal kesimden gelen ilkokulu bitirmiş, 15-18 yaşlarındaki 214 suçlu gencin okuma eğilimleri üzerindeki araştırma sonuçları da, bu görüşü doğrulamaktadır. Buna göre, Ankara, İzmir ve Elâzığ çocuk ve ıslahevlerindeki suçlu gençlerin ancak %59.3'ü kitap okumakta, bu kitapların da %30'unu çizgi romanlar oluşturmaktadır. Bu çocukların annelerinin %77'si, babalarının %41'i okuma-yazma bilmediğinden, kendilerine okuma rehberliği yapılmamış ve yaşlarına göre çizgi roman okuma dönemini aşmış olmaları gerekliliğine karşın, hâlâ bu yayınlarla yetinmek durumunda kalmışlardır.[20]

---

20 Halûk Yavuzer, "Çocuğun ilgileri arasında kitabın yeri ve önemi", 1. Uluslararası Çocuk Yayınları Semineri'nde (Nisan, 1979) sunulmuş bildiri. (Teksir)

Çocukların Ruhsal İhtiyaçları:

Çizgi romanların çocuklar tarafından tutulmalarının başka nedenleri, çocukların ruhsal ihtiyaçlarına ve ilgilerine karşılık vermelerindendir. Bunun için, çocukların temel ruhsal ihtiyaçlarından a) Bir gruba kabul edilmek, b) Başarmak, c) Oyun ve değişiklik ihtiyaçları ile çizgi romanların ençok okunduğu 6-14 yaş dönemindeki ilgi alanlarını inceleyelim:

a) Çocukların temel ruhsal ihtiyaçlarından olan bir gruba kabul edilme, güven duyusunun doğal bir sonucudur. Çocuğun ilk grubu, "benim" sözcüğüyle vurguladığı ailesidir. Ancak çocuk büyüyünce, önce oyun arkadaşları, daha sonra da okul arkadaşları önem kazanır.[21] Bu dönemde aile değerlerinin yanında, arkadaş değerleri de yer alır. Hatta daha ileri yaşlarda, arkadaş grubunun onayı, bazan aileden de önde gelir.[22] 10-12 yaşlarında milliyetçilik, ilk gençlik çağlarında da insanlık kavramları yerleşir ve gelişir; çocuk bütün insanlığın bir bireyi olduğu bilincine varır.

Hangi yaşta olursa olsun, arkadaş grubuna giremeyen çocuklarda bir takım ruhsal bozuklukların olduğu, ruhbilimciler tarafından da belirtilmektedir.[23]

Larrick'in de yukarıda belirttiği gibi, çocuklar arka-

---

21 Nilüfer Norman (Tuncer), "Çocuk ve Kitapları", *İlköğretim*, XXVII, 498 (5 Şubat, 1962), s. 13.
22 Yörükoğlu, *a.g.e*, 66.
23 *a.y.*, 50, 64-66.

daş gruplarından kopmamak için de çizgi roman okurlar.

b) Başarmak, bütün insanların temel ihtiyaçlarından biridir. Her insan başarılı olmak, beğenilmek, övülmek ister. Ancak çocukta bu istek, çok belirgin bir biçimde görülür. Önceleri somut başarıları olan kahramanları (başta kendi ana-babaları olmak üzere) tercih eden çocuklar, büyüyüp geliştikçe, ruhsal ve zihinsel başarıları önemsemeye başlarlar. Örneğin, sıkılganlık gibi ruhsal bir sorunu olan çocuğun, bu sorununu çözmesi, kötü alışkanlığı olan bir başkasının, bunu yenmesi gibi konuları olan öyküler ilgilerini çeker.[24]

Çizgi romanlar, başarıyı çok somut bir biçimde verdiklerinden ve kahramanla özdeşleşen çocuğu daima başarıyla doyurduklarından, onlar tarafından sevilmektedir.

c) Oyun ve değişiklik ihtiyacı, yetişkinlerin "heyecansız ve kural dolu" yaşamlarından sıkılan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biridir. Çocuklar bu amaçla da okurlar. Çizgi romanların değişik konuları, sürekli heyecan ve gerilim yaratan olayları, okunmalarının kolay olması, çocukların kısa sürede kapılmalarına neden olur; hatta bir sorunu olan çocuğa, problemini bir süre için unutturur. Ancak, elbetteki gerçek tedaviyi yapamazlar.[25]

Oyun, çocukta doğal olan saldırganlık dürtüsünün gi-

---

24 May Hill Arbuthnot, *Children and Books* (3 rd ed.; Chicago: Scott, -Foresman and Company, c1964), 3-4.
25 *a.y.*, 8-9.

derilmesine nasıl yardımcı oluyorsa, çizgi romanlar da aynı işlevi görmektedir. Oyunda yalandan ölen ve öldüren, arkadaşlarına iğne yaparak bu dürtüsünü gideren çocuk, çizgi romanlarda da kahramanla özdeşleşerek aynı doyumu yaşar. Ancak, çizgi romanlar içinde korku ve dehşete, aşırı saldırganlığa yer verenlerin zararlı olduklarını da, ruhbilimciler belirtmektedir.[26] Brand'ın, saldırganlık içeren çizgi romanlarla, 12 yaşındaki 60 kız-erkek çocuk üzerinde yaptığı deney de, bu görüşü doğrulamakta, saldırganlık dürtüleri fazla olan çocukları, söz konusu yayınların etkilediğini belirtmektedir.[27]

Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konular:

Çocukların ruhsal ihtiyaçları ile çizgi romanlar arasındaki ilişkiyi böylece gördükten sonra, ilk ve ortaokul çağlarındaki çocukların ilgilerini inceleyelim:

Çocuklar, kuşkusuz kişisel yetenekleri ve çevrelerinin de etkisiyle, değişik yaşlarda değişik konulara ilgi duyarlar. Bazan da, belirli bir konu, sürekli olarak ilgilerini çekebilir; hatta ilerki yaşlarda, meslek seçimlerini bile etkileyebilir. Burada, genel olarak ve evrensel dü-

---

26 Yörükoğlu, *a.g.e*, 69.

27 Judith Brand, "The effect of highly aggressive content in comic books on seventh grade children", *Graduate Research in Education*, V (1969), 46-61.

zeyde çocuk ilgileri ele alınacak; daha sonra ülkemizde, çocukların okuma ilgisini saptamak üzere yapılmış bir araştırmanın sonuçları verilecektir.

6-7 yaş dönemi: Bu dönemin en büyük özelliği, arkadaşlık duygusunun gelişmesidir. Artık okula başlamış olan çocuk, başkalarıyla birlikte oynamayı ve çalışmayı öğrenmiştir.[28] Okuma-yazma başlamış olmakla birlikte, dikkat süresi kısadır.[29] Hayal gücü geniş ve canlıdır, fakat kurduğu hayaller, daha çok bildiği şeylere aittir. Bu dönemde çocuklar, basit halk masallarından, gerçek, ya da hayal ürünü olan doğa kitaplarından, kişilik verilmiş makinelere ait öykülerden, başka ırk ve milletten çocukları konu alan eserlerden, basit şiirlerden zevk alırlar.[30] Öykü kitapları, çocukta, doğruluk, cesaret, hoşgörü, yardım gibi iyi huyların yerleşmesine yardımcı olduğu gibi, çocuğun ebedi temelini de oluştururlar.

Bu yaşlarda kız çocukları, erkek çocuklardan daha hızlı geliştiğinden, genellikle okumayı da önce öğrenirler.[31] Larrick, kızların, çizgi romanları erkek çocuklardan önce okuduklarını, ama ilgilerini çabuk kaybettikle-

---

28 Arnold Gesell and Frances L. Ilg, *The Child From Five to Ten* (New York: Harper and Brothers Publishers, 1946), 369.

29 Bess Porter Adams, *About Books and Children* (New York: Henry Holt and Company, 1953), 151.

30 Josette Frank, *What Books for Children?* (New York: Doubleday, Doran and Company, 1941), 14, 17.

31 Gesell and Ilg, *a.g.e.*, 317.

rini belirtmektedir.[32]

Çizgi romanlar için, erken olmakla birlikte, bu dönemde bile ilginin uyandığını gözlemek mümkündür.* Bu ilgi, çizgi romanların hayale seslenen yönleri ve okunmalarındaki kolaylıkla açıklanabilir.

8-9 yaş dönemi: Bu yaşlarda çocuk birçok gerekli şeyleri öğrenmiş, yararlı alışkanlıkları kazanmıştır. Sosyal çevreleri genişlemiş olmakla birlikte, çocuklar daha çok kendi cinsinden arkadaşlarla oynamayı tercih ederler. Erkek çocuklar spora merak sararken, kız çocukları, ev işleri ve giyim kuşam konusuna eğilim duyarlar.[33] Bu dönem hayal gücünün en geniş olduğu devredir. Bu yüzden, bol sayıda masal, fantezi öykü ve romanlar (**Peter Pan** gibi) okurlar. Gerçeği bildikleri halde, öykülerdeki hayali ekleri kabul edebilirler. Ayrıca, günlük hayattan alınma gerçekçi öyküler, başka ülkelerin gelenek ve göreneklerini yansıtan eserler, vahşi doğayı, ya da makinelerin çalışmasını basit bir dille anlatan kitapları severek okurlar. Şiire ilgileri de sürmektedir.

Larrick, on yaşın altındaki çocukların daha çok güldürü yönü olan çizgi romanlar (Disney'in, kahramanı hayvan olan çizgi romanları dahil), 10-12 yaşları arasında ise, macera ve cürüm konularını işleyenleri okuduk-

32 Larrick, *a.g.e.*, 85

33 Gesell and Ilg, *a.g.e.*, 370

* 1979-80 yıllarında Ankara İl Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü'nde üç ay süreyle 1072 denek üzerinde 16 çizgi romanla yapılan deney sonucu.

larını söylemektedir.[34]

10-11 yaş dönemi: Bu dönemde kız çocukla erkek çocuk arasındaki fark iyice belirginleşmiştir.[35] Artık kişiliğini kazanmış olan erkek çocuk, sporla daha çok ilgilidir. Macera isteği artmıştır. Kız çocukları ise, daha çok, hayalci ve romantiktirler.

Bu dönemde çocuklar, değerli-değersiz ayırımı yapmaksızın, ellerine geçirdikleri her şeyi okurlar.[36] Sözcük ve kavram bilgileri oldukça gelişmiştir. Tarih, biyografi, eski uygarlıkları konu alan efsaneler, doğa ve fenle ilgili eserler, gerçekçi öyküler, güldürü türü kitaplar (**Tom Sawyer** gibi), fabllar beğendikleri eserlerdir. Ayrıca, başka ülkelerdeki yaşıtlarının yaşamları da ilgilerini çeker.[37]

Özellikle erkek çocukların macera isteklerini doyurdukları için, çizgi romanlar bu yaşlarda bol sayıda okunurlar.

12-14 yaş dönemi: Çocukluktan yetişkinliğe geçiş olan bu dönemde, çocuk, ya çekingen ve içe dönük, ya da isyancı bir görünüm almaktadır. Bedensel ve ruhsal gelişmesine uyum sağlamaya çalışan çocuk, zaman zaman çevresiyle çatışma haline geçmektedir. Bu dönemde çocuklar, örnek alacakları kahramanlar ararlar.[38] Biyog-

34 Larrick, *a.g.e.*, 89.
35 Frank, *a.g.e.*, 15.
36 Gesell and Ilg, *a.g.e.*, 372
37 Frank, *a.g.e.*, 17.
38 Adams, *a.g.e.*, 237.

rafiler en çok yararlanabilecekleri kitap türüdür. Ayrıca, aradıkları aşk, macera, başarı, mücadele gibi ögeleri, tarihi roman ve biyografiler verir. Erkek çocuklarının fen kitaplarına olan ilgileri artarak sürerken, taşıt araçlarının, televizyon, radyo gibi iletişim gereçlerinin yapı ve çalışmasını konu alan eserleri, sporla ilgili kitap ve dergileri okurlar.

Kız çocukları ise, aşk ve evliliği konu alan romantik eserleri, meslek öykülerini, dedektif romanlarını tercih ederler.

Her iki grubun da mizah yetenekleri çok gelişmiş olup, ince mizahtan (örneğin cinaslı sözlerden) büyük zevk alırlar.

Ayrıca, at, köpek gibi evcil hayvanlara, doruk noktasında olan koleksiyon meraklarını doyuracak eserlere ilgi duyarlar. Hayal kurma güçleri idealizme dönüşmeye başlar.

Bu dönem, çizgi romanların yine çok okunduğu, ancak doruk noktasından iniş yapmaya başladığı dönemdir. Çizgi romanlar, çocuklara ruhsal bunalımlarını geçiştirmekte yardımcı olmakta, ideal tipleri yoluyla da, onların idealist dünyalarına uygun düşmektedir. Kızların çizgi roman ilgisi artık çok azalmış, ya da fotoroman ilgisine dönüşmüştür.

Ülkemizde, hangi yaşta ne tür kitap okunduğu ve kitapların seçiminde cinsiyet faktörünü araştıran bir çalışma yapmış olan Doç. Dr. Halûk Yavuzer, sosyo-ekonomik düzeyi üst, orta ve düşük kesimlerden gelen 6-12

yaşlarındaki 240 kız ve erkek çocuğu incelemiştir.[39] Aşağıda, çeşitli yaşlarda tercih edilen kitap türleri, tercih sırasına göre verilmiştir.

6 yaşında: Öyküler, çizgi romanlar, masallar, bilgi ve kültür yayınları.

8 yaşında: Çizgi romanlar, öykü ve masallar, bilgi ve kültür yayınları.

10 yaşında: Çizgi romanlar, öykü kitapları, bilgi ve kültür yayınları, masal kitapları, eğitici ve edebî çocuk romanları.

12 yaşında: Çizgi romanlar, eğitici ve edebî çocuk romanları, öykü kitapları, bilgi ve kültür yayınları, resimli aşk romanları.

Yine bu araştırmada saptandığına göre, genellikle erkek çocuklar spor, gezi, macera, makine, bilim ve ünlülerin biyografisi gibi konuları içeren eserleri, kızlar romantik romanları, kendilerini ilgilendiren öyküleri ve şiir kitaplarını okumaktan zevk almaktadırlar. Gazetelerde de, kızlar resimli roman okurken, erkek çocuklar çizgi öyküleri ve spor haberlerini belirgin biçimde tercih etmektedirler.

Bu bulgular, yukarda belirttiğimiz yaş gruplarının ilgi alanlarına da uygun düşmektedir.

---

39 Haluk Yavuzer, *Çocuklarda Psiko-Sosyal Gelişmenin Ölçülmesi:* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1972, s. 76-80.

Çizgi Romanlara Tutkun Çocuk Sorunu

Çizgi romanları çocuklar için tamamen yararsız yayınlar olarak görmek ne kadar hatalıysa, bütünüyle yararlı saymak da o kadar sakıncalı olur. Televizyon programlarında olduğu gibi, çizgi romanlarda da yararlıyı zararlıdan ayırdedebilmek ve dozunu ayarlayabilmek yetişkinlere düşen bir görevdir. Kütüphanecilerin, iyi çizgi romanı kötüsünden ayırabilmeleri için, bazı ölçütlere göre seçim yapmaları gerekir. Bu konu IV. Bölüm'de incelenecektir.

Burada çizgi romanlara aşırı düşkün çocukların nasıl bu saplantıdan kurtarılabileceklerine değinelim. Profesör Atalay Yörükoğlu'nun da belirttiği gibi, çizgi romanlar, tek okuma aracı olarak kalırlarsa, çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişmesine bir katkı yapmayacakları gibi, yetişkin çağında foto-roman okuyucusu haline sokacaklardır.[40] Yasaklamanın bir çözüm olmadığı ise daha önce tartışılmıştı. Çare, çocuğa iyi nitelikli yayınları sunmaktır. Bunun için Larrick aşağıdaki önerileri sıralamaktadır:

Çizgi romanlara çocuklar kolayca ulaşabilmektedir. O halde, evde ve okul kütüphanelerinde bol sayıda iyi nitelikli eseri de çevresinde bulabilmelidir.

Çizgi romanların çeşidi bol olduğundan, çocuk istediğini rahatça seçebilmek imkânına sahiptir. O halde, iyi nitelikli kitapların da çeşitleri bol olmalıdır.

---

40 Yörükoğlu, *a.g.e.*, 70.

Çocuk resimli öykülere alıştığından, içinde resmi bol olan kitapları öncelikle sunmak gerekir.

Çizgi romanlar, kısa sürede okunduklarından, iyi nitelikli eserlerin de başlangıçta kısa öykülerden oluşması yararlı olur.

Çizgi romana tutkun çocuğun, eğlence için okuduğu unutulmamalı, iyi kitaplar da bu biçim bir yaklaşımla sunulmalıdır.

İyi nitelikli eserleri vermeden önce, çocuğun ne tür çizgi romanlardan (macera, mizah, dedektif, v.b) zevk aldığını saptamak gerekir. Bu da çocuğa hissettirilmeden yapılmalıdır. Daha sonra, çocuğun ilgisi doğrultusundaki kitapları göstermek gerekir. Birçok kitaptaki heyecan, gerilim, ya da güldürü, çizgi romanları aratmayacak derecededir. Ana-babalar, çocuklarına çizgi romanları yasaklamak yerine, en azından onların ne tür çizgi roman okuduklarını anlamaya çalışmalı, eğer zararlı gördükleri ögeler varsa, önce daha iyi nitelikli başka çizgi romanları, daha sonra da iyi eserleri tanıtma yoluyla, çocuklarına bilinçli bir okuma rehberliği yapmalıdırlar. Arbuthnot, ana-baba ve öğretmenlerin, çocuklarıyla, çizgi romanların içeriklerini tartışabileceklerini, böylece çocuklarda okuma materyali hakkında değer yargıları geliştirebileceklerini söylemektedir.[42] Bu gruba, çocuk kütüphanecilerini de katmak yerinde olacaktır.

---

41 Larrick, *a.g.e.*, 88-89.
42 Arbuthnot, *a.g.e.*, 3rd ed., 637.

IV. BÖLÜM

Çizgi Romanlardan Yararlanma Yolları

Bugün Batı Dünyası'nın ülkeleri, çizgi romanları çağın bir olgusu olarak kabul etmiş; çizgi romanlarla savaşmak yerine, onları kontrol altına alarak, yararlanma yolunu seçmişlerdir. Özellikle son on yılda, eğitim alanında, kütüphanelerde ve diğer kurumlarda, çizgi romanlara karşı bir tutum değişikliği gözlenmektedir. Bu bölümde, Amerika Birleşik Devletleri, Batı Almanya ve İngiltere'de yapılan araştırmalar, deneyimler ve yararlanma yolundaki öneriler ele alınacaktır.

Eğitimde Yapılan Deneyimler ve Araştırma Sonuçları

Çizgi romanların en çok suçlandıkları konulardan birisi, okumayı yanlış yöne çevirdikleri, ya da gerilettikle-

ri iddiasıdır. Özellikle okumaya yeni başlayan çocuklar üzerinde, çizgi roman okumanın negatif etkisi olduğu söylenmektedir. Nitekim, Birleşik Amerika'da S.J. Samuels, çeşitli tarihlerde yapılan araştırma sonuçlarının "resmin okumayı kestiğini gösterdiğine" işaret etmiştir.[1] Ancak aynı araştırıcı, dört yıl sonra, öykülerde resimlemenin çocuklar üzerindeki etkisini araştırdığında, çocukların resmi olan kitapları kesinlikle tercih ettikleri sonucuna varmıştır.[2] Özellikle okumaları gelişmemiş olanların, resimsiz öykülere tepkileri, "okumayla, okuma tercihinde resmin önemi arasındaki ilişkiyi" açık bir biçimde göstermektedir. Samuels, böylece, ortada çözümü güç bir ikilem olduğunu söylemektedir.

Öte yandan bir başka grup araştırıcı, ilkokul üçüncü sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, çizgi romanların daha çabuk okunduğunu, bu yüzden özellikle okumaları henüz zayıf olanların anlama güçlerini geliştirmediklerini, iyi okuyucular için ise, kitap ya da çizgi roman okumanın bir fark getirmediğini belirtmektedir.[3]

---

1 S. Jay Samuels, "Effects of pictures on learning to read, comprehension and attitudes", *Review o Educational Research,* XL,3(1970), 405.

2 S. Jay Samuels, Edieann Biesbrock, and Pamela R. Terry, "The Effect of pictures on children's attitudes toward presented stories," *Journal of Educational Reserch,* LXVII, 6 (Feb., 1974), 246.

3 Marshall Arlin and Gary Roth, "Pupils" use of time While reading comics and books", *American Educational Research Journal,* XV (Sep., 1978), 211.

Bazı öğretmenler ise, resimlerin bilinmeyen sözcüklerin anlaşılmasında yardımcı olduğunu söylemekte, pek çok öğretmen de, çizgi roman okumanın, genel okumayı teşvik ettiğini belirtmektedir.[4]

Çizgi roman okumanın, vokabüleri genişlettiği Robert L. Thorndike'ın araştırmasıyla da saptanmıştır. Buna göre, ders yılı süresince her ay bir çizgi roman okuyan birinci sınıftaki bir çocuk, yıl sonunda, dördüncü veya beşinci sınıftaki bir çocuk kadar sözcük bilgisine sahip olmaktadır.[5]

Görüldüğü gibi, araştırıcılar henüz bu konuda kesin bir yargıda birleşememişlerdir. Bu arada, ilkokuldan üniversiteye kadar çeşitli eğitim düzeylerindeki eğiticiler, çizgi romanları kullanarak deneyler yapmışlardır. Eisner, Birleşik Amerika'da, 1948'den beri çizgi romanların eğitim sistemlerinde kullanıldıklarını söylemektedir.[6]

Bir ilkokul öğretmeni, dördüncü sınıf öğrencilerine noktalama işaretlerini ve paragraf açmayı öğretmek için çizgi romanlardan yararlanmıştır. Konu tahtaya resmedildikten sonra, konuşma "balonlar" içine alınmış ve gerekli işaretler tartışılmıştır.[7]

---

4 Robert Emans, "Treasure Island: The Classic and the classic comic." *Elementary School Journal*, (Feb., 1960), 254.

5 *a.y.*

6 Will Eisner, "Comic books in the library?", *Library Journal*, XCIX (Oct. 15, 1974), 2705.

7 Deloise E. Kochevar, "Teaching quotation marks with comic strips?" *Instructor*, LXXVIII (March, 1969), 84-5.

Bir başka eğitici, çizgi romanları kendi sınıfında aşağıdaki amaçlarla kullandığını belirtmektedir.[8]

a) İyi okuyup yazamayanların, okumalarını ilerletmek için.

b) Okuyan, fakat yazmaktan hoşlanmayanları yazmaya teşvik için.

c) Sınıfta çeşitli tartışmaları (Örneğin, toplumdaki suç gibi) başlatmak için.

d) Karakterler yoluyla toplum değerlerini bulmak için.

Bir fen dersleri öğretmeni ise, çizgi roman kahramanları yoluyla kimyasal elemanları öğrettiğini (örneğin, Iran Man= Demir Adam; Quicksilver-cobalt Mant= Cıva-Kobalt Adam; Molecule Man= Molekül Adam, v.b.), sınav ve ev ödevlerinde de aynı karakterleri kullandığım belirtmekte, oyuna benzeyen eğitimle, çocukların çok daha kolay öğrendiklerini söylemektedir.[9]

Emans, klasik edebiyattan alınma çizgi romanların, aşağıdaki amaçlarla kullanılabileceğini belirtmektedir:[10]

1) Eserin orjinalini tanıtmak için,

2) Çizgi roman basımıyla, orjinal basımın edebî karşılaştırmasının yapılabilmesi için,

---

8 M. Cohan, "Comic books in the classroom", *Social Education*, XXXIX (May, 1975), 325.

9 Charles E. Carraher, "Comics: No non-sense classroom aids" *Science Teacher*, XLII (Nov., 1975), 30.

10 Emans, *a.g.m.*, 254.

c) Geliştirici ve yetiştirici okuma programlarının hazırlanabilmesi için.

Böyle bir çalışmanın yapılabilmesi için, eğitimcilerin her iki basımda neleri incaleyeceklerini bilmeleri gerekmektedir. Emans, **Define Adası** adlı tanınmış klasik eserin, çizgi roman ve orjinal basımlarını, vokabüler, okuma düzeyi ve kompozisyon bakımından karşılaştırdığında, vokabüler yönünden önemli bir farklılık saptamadığını, okuma düzeyi yönünden çizgi romanın daha alt düzeye seslendiğini, kompozisyon yönünden ise, kullanılan sözcüklerin üçte birinin orjinalinden alındığını görmüştür.[11] Bu araştırmayla, çizgi romanların değerli edebiyata zarar verdiği görüşü önemini kaybetmektedir.

Klasik edebiyat ürünlerinin, yaygın eğitime yardımcı olmak amacıyla çizgi roman biçiminde sunulması 1938'lere kadar gitmektedir. Bu tarihte, kısa süreli bir yayın hayatı olmuş olan **Circus** adlı dergide, bir XIX. yüzyıl yazarının eseri çıkmıştı. Bunu Alexander Dumas'ın **Monte Kristo Kontu** adlı eseri, yine çizgi roman biçiminde, izlemişti. Daha sonra ise, pek çok klasik, gazete ve dergiler için, ya da tamamen ayrı yayınlanmak üzere çizgi roman olarak hazırlanmıştır.[12]

Bazı eğitimciler, çizgi romanı, klasiklerin analizini yaparken bir form olarak kullanmaktadırlar. Bunun için, bir klasik edebiyat ürünü, öğrencilere çizgi roman

---

11 *a.y.*, 254-256.
12 Eisner, *a.g.m.*, 2704.

biçiminde hazırlattırılmaktadır. Bu sırada, karakter ve olay tahlili yapmak kaçınılmaz olmaktadır.[13]

Dilbilgisi ve edebiyat derslerinin dışında, yine Birleşik Amerika'da, Illinois Üniversitesi'nde, iki matematik kitabının, çizgi roman biçiminde hazırlandığını Horn'dan öğrenmekteyiz.[14]

Son yıllarda, Birleşik Amerika'da "Educational Comics" (Eğitim Çizgi Romanları) başlığı altında yayınlanan çizgi romanların sayısı artmaktadır. Eğitimciler, pedagoglar ve çizgi roman yayıncılarının işbirliğiyle gerçekleşen bu eğitim takımlarından "The Spider-Man Reading Motivation Kit", McGraw-Hill tarafından 1975'te hazırlanmıştır. Sesli film-strip, öykü kartları ve çizgi romanlardan oluşmaktadır.[15] "Rick O'Shay Reading Kit" ise, Montana Reading Publications tarafından 1974'te hazırlanmış olup, beşinci sınıftan liseye kadar olan düzeye seslenmektedir.[16]

Ayrıca, Science Research Associates araştırma grubu, 1977'de yayınladıkları eğitim programlarında çizgi romanları kullanmıştır.

"Marvel Classic Comics" ise, Marvel Comics tarafından 1976 yılından beri çıkarılmakta olup, klasik edebi-

13 Harris K. Leonard, "The Classics-Alive and well with Superman", *College English,* XXXVII, 4 (Dec., 1975), 405-07.
14 Maurice Horn, "The World of comics: An analytical summary", *The World Encyclopedia of Comics,* I, 50.
15 Arlin and Rota, *a.g.m.*, 212.
16 *a.y.*

yat ürünlerini çizgi roman biçiminde sunmaktadır.

"Spidey Super Stories" de, Marvel Comics'in 1974'te çıkardığı bir dizidir. Bu dizide "Örümcek Adam", eğitim amacıyla kullanılmaktadır.[17]

New York'taki School of Visual Arts öğrencilerinden bir kısmı, New York Üniversitesi'ndeki Reading Institute ile işbirliği yaparak, ilk gençlik çağındaki gençlerle, okumaları sorun haline gelmiş çocuklar için çizgi romanlar hazırlamaktadır. Eğitimcilerin yönelttiği bu grup, okuyucunun ilgisini çekecek, aynı zamanda metin kavrayışını geliştirecek biçimde eserler yapmaktadır.[18]

Batı Almanya'da ise, çizgi romanlar yoluyla ana okulu ve ilkokul çağındaki çocuklara eğitim imkânlarının sınırsız olduğunu, eğitimci Hermannstaedter söylemektedir.[19] Örneğin, çizgi roman kahramanlarından çocuk tiyatrosu yapmak, ya da çocuklara kendi çizgi romanlarını hazırlatmak; çizgi romanları boyatmak veya boş konuşma balonlarını doldurtmak düşünülebilir. Bu yolla eğitim, eğlendirici olduğu kadar öğreticidir de. Dietger Pforte ise, çizgi romanların okullarda temel derslerde kullanılmasından yana olduğunu söyleyerek, çocukların kendi çizgi romanlarını hazırlamalarının önemine işaret

17 *a.y.*

18 Eisner, *a.g.m.*, 2706.

19 Brigitte Hermannstaedter, "Comic-reiner Konsum oder mehr?", *Zeitschrift für Kleinkindpaedogogik und ausserschulische Erziehung*, LVI (März-April, 1978), 108.

ederek, neler yapılabileceğini şöyle sıralamaktadır:[20]

a) Verilen resim dizilerine metin yazmak.

b) Verilen bir metne resim dizilerini hazırlamak.

c) Çizgi roman kahramanlarının kâğıttan kesilmiş figürlerini kullanarak yeni bir öykü oluşturmak.

d) Çizgi roman kahramanlarını, kendi çizgileriyle yeniden yaratmak.

e) Tamamen kendine ait olan çizgi roman kahramanları çizmek ve metnini yazmak.

a ve b faaliyetleri yoluyla, çocuk söz ve resim elemanlarını tanımakta, c-d-e faaliyetleriyle ise basit yoldan yaratıcılık denemesi yapmaktadır. Bu çalışma yöntemleriyle çocuklarda, özdeşleşme olmadan, çizgi romanlara eleştirici bir yaklaşım da sağlanmaktadır.

İngiltere'de Surridge, çocukların ilgisini bu denli çeken çizgi romanların, okullarda da kullanılması gerektiğini savunarak, şu önerileri sıralamaktadır: Küçük öğrenciler, çizgi romanlardan resim keserek, yeni bir düzenlemeyle kendi öykülerini yaratabilirler. Daha büyük öğrenciler, çizgi romanlarını getirerek, gazete makalelerini yaptıkları gibi, sınıfta tartışabilirler. Öğrencilerin görüşleri, çizgi roman editörlerine gönderilerek, yayınların daha da gelişmesi veya düzelmesi sağlanabilir.[21]

---

20 Dietger Pforte, "Comics im aesthetischem Unterricht", *Sprache im Technischen Zeitalter*, XLIV (Oct.-Dez., 1972), 336.

21 Owen Surridge, "Comics: Why not?", *Child Education*, XLVIII (April, 1971), 11.

Diğer Kurumlarda Yapılan Deneyimler

Çizgi romanlar, eğitim amacıyla eğitim kurumları dışında da kullanılmışlardır. Bu kurumlardan birisi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Savunma Bakanlığı'nı temsil eden Pentagon'dur. II. Dünya Savaşı sırasında, kısa sürede çeşitli düzeyden gelen teknisyenleri eğitmek gerekince, çizgi öykü ve roman biçiminden yararlanılmıştır. **Army Motors** adını taşıyan derği, Kore Savaşı sırasında yeniden **P.S. Magazine** olarak basılmış ve bugüne kadar başarısını sürdürmüştür. Aylık basımı 200.000 kopya olup, şimdiye dek 10 milyon askeri eğittiği sanılmaktadır. Derginin başarısında, resim ve kısa metin yoluyla eğitimin yanında, kullanılan dilin okuyucunun diline uygun olması, yani asker argosu içermesi gelmektedir.[22]

1950'den sonra, çizgi romanlardan eğitim amacıyla yararlanma alanları genişledi. Sanayi, siyasi partiler, sosyal kurumlar ve kilise, çizgi romanları iletişim aracı olarak kullandılar.

Bu kurumlar arasında kilisenin, çizgi romanları, Hristiyan dininin gereklerini ihmal eden kişileri dine çekmekte kullanması ve bunda da başarı göstermesi, belki de en şaşırtıcı olanıdır. Hank Ketchum **(Dennis-the-Menace)** ve Al Hartley **(Archie)** gibi tanınmış çizgi roman yaratıcılarının hazırladıkları **Spire Christian**

22 Eisner, *a.g.m.*, 2704-05.

Comics'in, beş yılda 12 milyon adet satması, bir hayli tutulduğunu göstermektedir. Araştırmalara göre, bu çizgi roman, yedi yaşından büyük herkes tarafından okunmaktadır.[23] Diğer yayınların da basım sırasındaki kopya sayısı oldukça yüksektir: **Our Sunday Visitor:** 200.000 adet; **The Cross the Switchblade:** 1.600.000 adet basılmıştır.[24]

1967'de, Birleşik Amerika'da Çalışma Bakanlığı (Department o Labor), okuyamamış kişileri iş alanlarına çekmek için çizgi roman biçiminden yararlanmış ve **Job Scene** adlı dergiyi çıkarmıştır. Halen bu dizi, okullarda ve iş bulma kurumlarında bir hayli kullanılmaktadır. Hatta bu derginin başarısı, bazı yayıncıları, benzer dergiler çıkarmaya bile götürmüştür.[25]

Çizgi romanların bilginin yayılmasında kullanımına örnek olarak, Birleşik Amerika'daki Soil Conservation Society of America'nın yayınladığı **Dennis-the-Menace and Dirt** ile Brotherhood of Railroad Trainmen'in hazırladığı **Cliff Merritt Sets the Record Straight** adlı çizgi romanları sayabiliriz.[26]

Çizgi romanların eğitim dışında yaygın biçimde kullanıldıkları alan ise reklamcılıktır. **Yellow Kid**'den beri, gerek Birleşik Amerika'da, gerek diğer ülkelerde pek çok

23 "Religion in the comics... The New thing." *Publishers Weekly*, CCXII (Sep. 26, 1977), 72.
24 *a.y.*, 71.
25 Eisner, *a.g.m.*, 2705.
26 Horn, "World of comics", 50.

ürünün tanıtılmasında, sevdirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında, çizgi roman kahramanlarının rolü büyük olmuştur. Bir ara Superman ülkemizde bile reklam aracı olarak kullanılmıştır.

Çocuk Kütüphanelerinde Yapılan Deneyimler

Son on yılda, eğitimcilerin çizgi romanlara bakış açılarının değişmesine benzer değişimler bir çok ülkenin okul ve çocuk kütüphanecilerinde de olmuş, çizgi romanlar kütüphane raflarında gözükmeye başlamıştır. Bunlardan bazılarını sayacak olursak, Avustralya'nın Sydney kentindeki Belmain Lisesi Kütüphanesi'nde bir çizgi roman köşesi hazırlanmış; İngiltere'de Beford Halk Kütüphanesi, çocuk dermesine 2500 çizgi roman koymuştur.[27] İngiltere'deki bu deneyimde, kütüphaneci, o zamana kadar kütüphaneye hiç uğramamış çocukların bile geldiklerini belirtmiştir. Hollanda ve Danimarka'da, kütüphaneler, çizgi romanları dermelerine katmaya başlamışlardır.[28] Fransa'da, çocuk kütüphanecilerinin bu yayınları değerlendirmesinin önemi, yine kü-

27 "Zap! Wham! Pow! A Comics corner is being set up in the library at Belmain (Sydney) high school," *Australian Library Journal*, XXV, 9 (Aug., 1976), 237.

28 Chris Versteylen, "What do we do with our comic strips". *Bibliotheekgids*, L, 3 (July-Sep., 1974), 112-115.

tüphaneciler tarafından belirtilmektedir.[29]

Birleşik Amerika'da ise en büyük çizgi roman koleksiyonunun, Library of Congress' (Kongre Kütüphanesi) de bulunduğu bildirilmektedir. Yale Üniversitesi Kütüphanesi de, oldukça zengin bir koleksiyona sahiptir.[30] Halk kütüphanelerinden, Rochester Halk Kütüphanesi, 200 çizgi romandan oluşan bir dermeyle deneyim yapmış ve çocukların yalnız çizgi romanları değil, diğer yayınları da okuduğunu saptamıştır.[31] Florida Eyaleti'ndeki Orlando Halk Kütüphanesi gençlik dermesine (Young Adult) çizgi romanları katmış ve bu yenilik büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.[32] Eisner, okul kütüphanecilerinin, çizgi romanları mutlaka dermelerine katmaları gerektiğini söylemekte ve böylece çizgi romanların standartlarının yükseleceğini belirtmektedir. Halen Birleşik Amerika'da 100 kadar resmî yayınevi, 30 kadar da korsan yayınevi, çizgi roman yayınlamaktadır. Buna, kilise ve diğer kurumların yayınları dahil değildir.[33] Kuşkusuz, bu kadar çizgi roman içinden en iyilerini seçmek, kütüpha-

---

29 Danièle Charbonneau, Ledoux-Globensky, and Noëlle Guilloton-Allard, "Are comic strips acceptable in libraries?" *Documentation et Bibliothèques*, XXI, 2 (June, 1975), 97-99.

30 Eisner, *a.g.m.*, 2706.

31 "Comic book experiment lauched in Rochester," *School Library Journal*, XXII (Feb., 1976), 11.

32 Jan Ballard and Christine Kirby, "Batman? Spiderman? Archie? In the library?" *Library Journal*, XCIX (Oct. 15, 1974), 2705.

33 Eisner, *a.g.m.*, 2706.

neci yönünden kolay değildir; ancak yayıncı yönünden, seçilen derginin yayılma imkânı da o kadar büyük olacaktır ki, yayınevleri bu uğurda kalitelerini yükseltmeyi mutlaka amaçlayacaklardır.

Çizgi romanlar hakkında herhangi bir yargıya varabilmek için, bir takım değerlendirme ölçütleri bulunması gerekmektedir. Genel bir değerlendirme için, şu üç ölçüt öne sürülmüştür.[34]

1) Estetik-fonksiyonel değerlendirme: Aracın imkânları en iyi biçimde kullanılmış mıdır? Yazarlar, amaçlarını okuyucuya iletilebilmekte midirler?

2) Ahlâk-sosyal değerlendirme: Çizgi romandaki insan ve toplum tablolarının, kalıplaşmış sözlerin ve önyargıların, toplum gerçekleriyle karşılaştırılması.

3) Psikolojik değerlendirme: Çizgi romanın okuyuculara etkisi ne olmaktadır? Örneğin, genç okuyuculara çizgi romanlardaki derslerin olumlu, ya da olumsuz etkileri var mıdır?

Diegritz, çizgi roman değerlendirmesinde genelleme yapmanın hata olacağını, bu yayınların analizlerinin teker teker yapılması gerektiğine işaret etmektedir.[35]

Estetik değerlendirme konusu, II. Bölüm'de ele alınmış olduğundan, burada tekrar değinilmeyecektir.

Kütüphaneciler için sorun, sınırlı bütçe kaynaklarını çizgi romanların seçiminde kullanmak için sağlam ölçüt-

34 Theodor Diegritz, "Sind Comics Schmutz und Schund?" *Der Evangelische Buchberater,* XXXIII, 1 (Jan. -März, 1979), 5.
35 *a.y.*

lerin saptanmasında gözükmektedir. Daha çok içerik açısından soruna bakan Prentice, şu ölçütleri sıralamaktadır:[36]

1) Karışık olmayan ve hızla değişen bir konu.

2) Konuyu gereksiz yere karıştırmayacak biçimde az sayıda alt konu, monolog konuşmalar, ya da başka ögeler.

3) İyi ve doğru için, kaba kuvvetten çok kafasını kullanan bir kahraman.

4) Şiddet hareketlerinin, canavarlar, çılgın bilim adamları, robotlar, Nazi subayları gibi belirgin kötülere yöneltilmiş olması.

5) İyinin kötüye üstünlüğüyle gelen mutlu son. Kahraman, sorunu şerefli bir biçimde çözümlemiş, kötü öldürülmüş veya sürülmüştür.

6) Bazan bir ahlâk değerine işaret etme.

Bir başka kütüphaneci, klasik romanların yanında, seks ve cürüm açısından iğrenti uyandıran -ki bunlarda sanat ve dil de düşük düzeydedir- çizgi romanların seçilmemesi gerektiğini belirtmektedir.[37]

Bir diğer kütüphaneci, "cürüm" konusunun çizgi romanın kütüphaneye seçilip seçilmemesinde ölçüt olarak kullanılmasına karşı çıkmakta ve aynı ölçütün kitaplara uygalanmadığını, halbuki kitaplarda şiddet hareketle-

36 A. E. Prentice and B. Katz (eds.), "Comics scene: Magazines in the library", *Library Journal* XCIII, 1 (Jan.1, 1968), 59.
37 Versteylen, *a.g.m.*, 112-115.

rinin bazan daha iyi anlatıldığını söylemektedir.[38]

Eisner ise, en önemli ölçütün, çizgi romanın okuyucuların ilgilerini karşılayıp karşılamaması olduğunu belirttikten sonra, şu standartları sıralamaktadır:[39]

1) Metin ve resimlemedeki üslubun kalitesi.

2) Okuyucuların ilgi düzeyi.

3) Edebiyattaki tanınmış konularla olan ilişkisi.

4) Hayal gücünün genişliği ve getirdiği yenilik.

Sonuç olarak şunu belirtebiliriz: Kütüphaneciler, çizgi romanların kendine özgü bir iletişim formu olduğunu ve okuyucularının isteklerine cevap verdiğini günden güne farketmektedirler. Ayrıca, kitap ve dergiden farklı seçim ölçütleri geliştirmenin gerekliliğini de anlamaktadırlar. Çizgi romanlarla uğraşmak için, önce bu formun özelliklerini iyi tanımanın bilinci de giderek yerleşmektedir.

---

38 Mary Beth McGuff, "Comic selection", *Library Journal,* XCIII (April 1, 1968), 1390.

39 Eisner, *a.g.m.*, 2706.

V. BÖLÜM
Sonuç ve Öneriler

Özet ve Öneriler

Uzun süre ciddiye alınmayan, ya da çocuk yayını olarak görülmüş olan çizgi öykü ve romanlar„bugün başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, birçok Batı ülkesinde ciddî incelemelere ve araştırmalara konu edilmektedir. Bundan da öte, bu yayınlardan yararlanma yolları denenmekte; eğitimde, askerlikte, sosyal kurumlarda ve kütüphanelerde deneyler yapılmakta; sonuçların da başarılı olduğu belirtilmektedir. Batı Dünyası, çizgi roman ve öyküleri, televizyon gibi yirminci yüzyılın vazgeçilemeyen bir olgusu olarak kabul etmiştir. Kuşkusuz, söz konusu ülkelerde çizgi romanlar bu anlayışa birdenbire kavuşmamışlardır. 1950 yıllarında özellikle Birleşik Amerika, Kanada ve Batı Almanya'da çizgi romana karşı başlamış olan akım, sonuçta çizgi roman yayıncılarının kendi yayınlarını denetleme imkânını veren "Yayın Kuralları"nm ortaya çıkmasına, dolayısıyla çizgi ro-

man standartlarının yükselmesine neden olmuştur.

Çizgi romanları eleştirenler, çoğu kez, bu yayının kendine özgü bir iletişim biçimi olduğunu unutarak, kitap ölçütleriyle değerlendirme yapmakta; sonuç da bu yüzden olumsuz olmaktadır. Çizgi romanların yaratıcı yönü, eleştirmenlerin gözünden kaçmaktadır. Oysa, yalnız resimleme değil, yazı ve panolar bile, ressamın yetenekli ellerinden çıkmıştır. Şurası kesindir ki, çizgi roman üzerinde herhangi bir görüş öne sürebilmek, değerlendirme veya eleştiri yapabilmek için, öncelikle bu iletişim biçiminin özelliklerini iyi tanımak, tarihsel gelişimini bilmek ve konuya önyargısız yaklaşabilmek gerekir.

Araştırmamıza başlarken bu düşünceyle hareket ederek, önce çizgi romanlar hakkında genel bilgi verdik. Bu arada çizgi öykü ve romanın doğum yeri sayabileceğimiz Birleşik Amerika ile diğer ülkelerdeki evrimini gözden geçirdik; ülkemizdeki gelişmesini ise, yayınlar aracılığıyla saptamaya çalıştık. Daha sonra, çizgi romanlarla çocuklar arasındaki ilişkiyi inceledik. Çizgi romanların çocuklara neden çekici geldiğini, hangi yaşlarda ve ne tür çizgi roman okunduğunu araştırıcılara, eğitimcilere, ruhbilimcilere dayanarak vermeye çalıştık. Bu arada, devlet ya da aile düzeyindeki çizgi roman yasaklamalarının bir yarar sağlamadığını, yapılan denemeleri sayarak, ruhbilimci ve eğitimcilerin görüşlerini yansıtarak anlattık.

Daha sonraki bölümde, bazı ülkelerde çizgi romanlardan yararlanma yolunda yapılan deneyimleri ve araş-

tırma sonuçlarını verdik. Kuşkusuz, bugün bütün Batı Dünyası ülkelerinde çizgi romanların aynı içten kabulü gördüğünü söylemek yanıltıcı olur. Ancak, yararlanma deneyimlerinin ve bu görüşü savunanların giderek arttığı, çizgi romanla ilgili bir yayın taramasından kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

Ülkemizde çizgi romanlar, henüz olumlu bir anlayışa kavuşamamışlardır. Özellikle, 1950'den bu yana artarak çıkan çizgi romanların, çocuklar tarafından büyük bir istekle okunması, ana-babalar, eğitimciler ile kütüphaneciler tarafından kuşku ve biraz da korkuyla izlenmiştir. Evde ve okulda çizgi roman okumanın yasaklanması, kütüphanelere de yansımış, çocuk kütüphanecileri bu yayınları raflarına koymaktan çekinmişlerdir. Ancak bütün bu önlemlerin bir sonuç vermediği ve okumayı öğrenen her çocuğun, yaşamında en az bir çizgi roman okuduğu da herkesçe yaşanan, ya da gözlenen bir gerçektir. Bu yayınların kitaba göre ucuzluğu, her yerden kolaylıkla satın alınabilmesi, içeriklerinin çocukların ruhsal ihtiyaçlarına karşılık vermesi, çabuk okunması bilinen faktörlerdir. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük veya yüksek olması, çocuğun zekâ ve eğitim düzeyi, çizgi roman okumada bir farklılık getirmemiş, ancak cinsiyet bir ölçüde etkili olmuştur. Kız çocukları, çizgi roman okumaktan, erkek çocuklar kadar hoşlanmamaktadır.

Çocukların çizgi roman okuma istekleri o kadar büyüktür ki, başka hiçbir konuda olmadığı ölçüde, aralarında değiş-tokuş, ya da para karşılığı kiralama gibi iş-

birliği yolları gelişmiştir. Onun için, evinde, okulda, ya da çocuk kütüphanesinde çizgi roman okuyamayan çocuğun, arkadaşlarından, herhangi bir yolla bu isteğini sağladığına kesin gözüyle bakabiliriz. Bu şekilde "gizli okuma" ise, ana-baba, öğretmen ve kütüphanecinin iyi amaçla koymak istediği denetimin büsbütün kalkması demek olmaktadır. Kuşkusuz, ülkemizde yayınlanan her çizgi romanın iyi nitelikli olduğu söylenemez. Çünkü en azından, Batı'da görülen "Yayın Kuralları"na benzer bir denetim biçimi yoktur. Gerçi bugüne kadar toplattırılmış bir çizgi roman da yoktur, ama özellikle yerli yapıtlarda "Yayın Kuralları"nda sakıncalı bulunmuş olan resimleme ve dil özelliklerinin varlığı görülmektedir. Çeviri olanlar ise çoğunlukla Birleşik Amerika kaynaklı olduğundan, belli bir denetimden geçerek gelmişlerdir; dolayısıyla bu yayınların sakıncaları ya yoktur, ya da daha azdır. Örneğin, argo sözler yerine ünlem, yıldız, spiral gibi işaretler kullanılmaktadır. (**Red Kit**'te olduğu gibi).

O halde çocuklarımızı çizgi romanlara tümüyle kaptırmamak için, öncelikle ne okuduklarını bilmemiz, yani bu yayınları gözönünde bulundurmamız gerekir.

Bu yayınların doğal olarak bulunabileceği yerlerden birisi de çocuk kütüphaneleridir. Ülkemizde, bir çocuk kütüphanesinde uygulanacak bir deneyime çocukların ne tür bir tepki göstereceklerini, çizgi romanların kütüphaneye yeni okuycu çekmek konusunda etkili olup olmayacağını ölçmek için, Ankara İl Halk Kütüphanesi'nin Merkez Çocuk Kütüphanesi'nde 16 çizgi romanla üç ay

süren bir çalışma yaptık. Çocukların çizgi romana ilgisi, tahmin edildiği gibi büyük olmuştu. Bu arada gözlenen bazı değişiklikler, o zamana kadar Kütüphane'de hiç gözükmemiş çocukların gelmeleri; çizgi roman okuyan bazı çocukların sonraki gelişlerinde, abla, ağabey, ya da kardeşlerini de birlikte getirmeleri, Ocak-Şubat aylarında çizgi roman okuyan 14-16 yaşlarındaki çocukların sayısındaki artış olduğudur. Bu gözlemler istatistiksel sonuçlara tümüyle yansımamıştır. Ocak-Şubat aylarında sömestr tatili ve soğuk gibi iki önemli etken ise sonucu etkilemiştir. Buna rağmen, Kütüphane'ye gelenlerin sayısındaki artış ve kayıtlı üyelerin %30'una yakınının çizgi roman okuması, ilgiyi kanıtlamaktadır.

Çizgi roman ve çocuklarla ilgili diğer istatistiksel yorumlara göre çizgi roman okuma 8 yaşlarında başlamakta, doruk noktasına 10-11 yaşlarında varmakta, daha sonra azalarak devam etmekte, 14-15 yaşlarında önemli ölçüde düşme göstermektedir. O halde, çocukların bir kez çizgi roman okuyunca, artık bu yayının etkisinden yaşam boyu kurtulamayacakları görüşü değerini kaybetmektedir. 10-11 yaş ise, okumanın doruk noktasına ulaştığı, dolayısıyla çocukların her türlü yayını okudukları bir dönem olduğundan zaten bir şey farketmeyecektir. Çizgi romanların yaş gruplarına göre okunma modeli, diğer ülkelerdeki çocukların okuma modeliyle benzerlik göstermektedir.

Çocukların çizgi romandan başka şey okumayacakları görüşü bir diğer karşılaştırmayla da zayıflamaktadır.

Çizgi romanların açık raflarda sunulduğu üç aylık dönemde, kütüphanenin ödünç alma istatistikleri incelenmiş, bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırılmış ve bir azalına görülmemiştir.

Yine bu deneyim sonucu, kız çocukların, erkek çocuklarından önemli ölçüde az çizgi roman okudukları, okudukları zaman da güldürü türünü tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Güldürü türü çizgi romanlar, bütün çocuklar tarafından en sevilen tür olmuştur. Bunu sırasıyla, macera türü ve diğerleri izlemektedir. Bu sonuç, kütüphaneciler açısından ipuçları vermektedir. Ayrıca, ülkemizde genellikle öne sürüldüğü gibi çocukların şiddet içeren yayınlara büyük merakları olduğu varsayımını da bir ölçüde zayıflatmaktadır.

Alınan bir başka sonuç da, 10 yaşından küçüklerin güldürü türüne, daha büyüklerin ise macera ağırlıklı diğer türlere ilgi duymasıdır. Bu sonuç da, başka ülkelerdeki çocukların ilgilerine uygun çıkmıştır.

Bütün bu sonuçları ve diğer ülkelerdeki deneyimleri dikkate alarak şu öneriyi yapabiliriz: Çizgi romanlar, belli seçim ölçütleri uygulanarak, az sayıda da olsa, çocuk kütüphanelerine alınmalıdır. Fiyatları kitaba göre ucuz olan, dolayısıyla kütüphane bütçesine büyük bir yük getirmeyecek olan bu yayınların, kütüphane raflarına konmasıyla sağlayacağı yararları şöyle sıralayabiliriz:

1- Öncelikle, kütüphaneye ilgisiz olan çocuğu çekecektir. Bir kez kütüphaneye gelmeye alışan bir çocuğun,

bu yayınların dışındaki kitap ve dergileri görmemesi imkânsızdır. Burada çocuk kütüphanecilerine de büyük görev düşmektedir. Çocuğun ilgi duyduğu türdeki çizgi romana benzer kitapları, doğal biçimde, zorlamadan çocuğa tanıtması gerekir. Sezgi ve ustalığa dayanan bir okuma rehberliğiyle, çocuğun iyi edebiyat örneklerinden, fen kitapları ve biyografilerinden yararlanması sağlanabilir.

İyi okuyan ve kütüphaneye devamlı gelen bir çocuk için sorun zaten yoktur. Bu çocuklar çizgi romanlarla birlikte, her tür yayını okurlar.

2- Çocuğun belli yaşlarda çizgi roman doyumuna ulaşması, ilerde kötü bir okuyucu olmasını önleyecektir. Çizgi romandan hevesini alan çocuk, başka eserleri okumaya yönelecektir. Bu yönde, en zengin dermeyi kütüphanelerde bulacağına göre, çizgi romanlar yoluyla çocuğu çekerek, doyuma ulaşmasını sağlamak, çocuk kütüphanecilerinin görevi olmalıdır.

3- Kütüphanelere alınan çizgi romanlar, belli ölçütlere göre seçileceğinden, çocuklara denetimden geçmiş olarak verilecektir. Böylece çocukların hiç olmazsa iyi nitelikli çizgi romanları okuması sağlanmış olacaktır.

Seçim ölçütleri saptanırken, Birleşik Amerika'daki "Çizgi Roman Yayın Kuralları" tecrübesinden yararlanılması düşünülebilir. Ayrıca kütüphanelerin kendi okuyucularına, bütçe durumlarına, yer imkânlarına göre bir takım sınırlamaların olacağı da açıktır. Kuşkusuz, yayınlanan her çizgi romanın alınması düşünülmeyece-

ği gibi, derme ağırlığının çizgi romanda olması da savunulamaz. Seçim yapılırken, değişik türlere yer verilmesi yararlı olacaktır. Çocuk kütüphanecileri, okuyucularının isteklerini saptamak için küçük anketler, ya da görüşmeler düzenleyebilirler.

4- Kütüphanelerin çizgi romana yer vermeleri, çocuklar yönünden ekonomik yarar da sağlayacaktır. Çocuk, çizgi roman almak, ya da kiralamak için harcayacağı parayla, başka kitap ve dergiler almak imkânına kavuşacaktır.

Çocukların çizgi romanları kütüphanelerde okumaları, tek tek satın alınmalarını gereksiz kılacağından, bu faktör dolaylı olarak çizgi roman standardını yükseltecektir. Çizgi roman yapımcıları, daha iyi yayın yapmaya, çeviri yayınları daha dikkatli seçmeye özen göstereceklerdir.

5- Merkez Çocuk Kütüphanesi'nde yapılan deneyimde 14-16 yaş grubundan okuyucuların çokluğu, bir "Gençlik Bölümü"ne (Young Adult Library) olan ihtiyacı sergilemektedir. Bu bölüm, çocuk kütüphanelerinde yer alabilir; ancak daha iyisi, halk kütüphanelerinin içinde bir bölümün ayrılmasıdır. Bu bölüme konacak çizgi romanlar yoluyla kütüphaneye alıştırılan genç, daha sonra büyükler için hazırlanmış olan dermeye yönelecektir.

Kuşkusuz gerek yapılan deneyimde, gerek yukarda sıralanan önerilerde, tartışmasız kabul ettiğimiz gerçek (aksiyom), kütüphanelerimizin henüz gereğince kullanılmadığı, çocuklarda, gençlerimizde kütüphanelerden

yararlanma ve okuma alışkanlıklarının bulunmadığıdır. Bu alışkanlıkların kazandırılması ve yerleştirilmesinde yalnız eğitim sisteminden reform beklemek, kuşkusuz konuyu yeterince önemsememektir. Kütüphanecilerin, özellikle çocuk kütüphanecilerinin, okuma alışkanlığının yerleştirilmesinde büyük rolleri vardır ve olmalıdır. Bu amaç için geleneksel hizmet anlayışının dışına taşmak, eldeki fırsatları değerlendirmek gerekir. Bu nedenle, çizgi romanlarda artık değişik bir bakışla ele alınmalı, yararlanma yolları denenmelidir.

Yapılabilecek Diğer Araştırma Konuları

Ülkemizde çizgi romanlarla ilgili araştırmalar yok denecek kadar azdır. Doç. Dr. Halûk Yavuzer'in yaptığı iki araştırmada, çizgi romanları ilgilendiren sonuçlar alınmışsa da, bu araştırmalar özellikle çizgi romanlara yönelik yapılmamıştır.

Bu iki araştırmanın dışında, bilimsel bir yayına, ya da yazıya rastlanmadığına daha önce de işaret etmiştik. (Bkz.: I. Bölüm) Gazetelerdeki, ya da açık oturum ve seminerlerdeki çizgi romanlarla ilgili yazı ve sözlerin bir dayanağı olmadığı, daha çok duygusal olduğu böylece ortaya çıkmıştır. Oysa, çizgi romanların zararlı, ya da yararlı yönlerinin, çeşitli araştırmalarla objektif olarak saptanması gerekir. Bunlardan birisi, çizgi romanlarla okumayı başarma arasındaki olumlu, ya da olumsuz iliş-

kidir.

Yaptığımız deneyim sonucu ise, şu araştırma konuları ortaya çıkmıştır:

1- Kızların daha az çizgi roman okumalarının nedenleri.

2- Kızların güldürü türü çizgi romanları tercih etmelerinin nedenleri.

3- Bütün çocukların tercih ettikleri çizgi romanların içerik ve resimleme özellikleri. (Tek tek yapılacak eleştirili bir analiz).

Araştırma sırasında ortaya çıkan diğer konular ise şunlardır:

1- Yetişkin kütüphanelerinde (halk kütüphaneleri gibi) bu tür bir deneyim yapılması halinde alınacak sonuçlar ve kütüphanelere etkisi.

2- Türkiye'de çizgi roman tarihçesinin, özellikle 1928den de geriye giderek, derinliğine araştırılması.

3- Çizgi roman yayıncılarının sorunlarıyla ilgili araştırma.

Görüldüğü gibi çizgi roman, henüz yeterince işlenmemiş bir araştırma alanıdır. Merkez Çocuk Kütüphanesi'nde yapılan deneyimin, zaman, yer ve büyüklük açısından tekrarı, sonuçların güvenirliliğinin sağlamak yönünden de gereklidir. Bizim aldığımız sonuçlar ise, öne sürdüğümüz varsayımı kanıtlamaya yeterli görülmüştür.

EK I

Çizgi Roman Yayın Kuralları

(AMERICAN COMIC CODE AUTHORITY)

1954

EDİTÖRLÜK İLE İLGİLİ KURALLAR

Genel Standartlar -A

1- Suç, güvenlik güçlerini küçük düşürücü biçimde gösterilmeyecek; okuyucuları, suçluları taklit etmeyi özendirici biçimde verilmeyecektir.

2- Suçun ayrıntıları ve suç işleme yöntemleri verilmeyecektir. Son derece hayal ürünü olup, taklidine hiçbir suç işleme heveslisinin yeltenemeyeceği durumlar hariçtir.

3- Polis, yargıç, devlet memurları, saygınlığı olan kurumlar, mevcut otoriteye karşı biçimde gösterilmeyecek; böyle bir durum varsa bile istisna olduğu belirtilecek ve sonunda kanuni cezasını görecektir.

4- Bir suç tanımlanacaksa, kötü bir iş olduğu belirtilecektir.

5- Suçlular, görkemli bir yaşam içinde gösterilmeyecektir. Ancak, meşru olmayan kazançlarının mutluluk getirmediğini belirten durumlar hariçtir.

6- Kadınlar realist olarak çizilecek, gereksiz abartmalardan kaçınılacaktır.

Evlilik ve Seks

1- Boşanma alaylı bir biçimde ele alınmamalı, özenecek bir şey olarak gösterilmemelidir.

2- Kanun dışı cinsi ilişkiler gösterilmemeli, cinsî sapıklık olmamalıdır.

3- Aile birliği ile ilgili bütün durumlarda amaç, çocukların ve ailenin korunması olmalı; ahlâk kurallarının bozulması hiçbir zaman ödüllendirilmemelidir.

4- Kaçırma ve iğfal gösterilmemeli; ima edilmemelidir.

5- Cinsi sapıklık kesinlikle yasaktır.

Genel Standartlar-B

1- Hiçbir çizgi roman başlığında "Dehşet" (Horror) veya "Korku" (Terror) sözcüklerini kullanamaz.

2- Her türlü korku, aşırı kan dökme, kanlı ve iğrenç cürümler, ahlâk düşkünlüğü, şehvet, sadizm ve mazosizm sahneleri yasaktır.

3- Bu tür bütün resimler çıkarılacaktır.

4- Kötülükle ilgili öyküler, ancak bir ahlâk değerini vurgulayacaksa kabul edilecektir. Hiçbir zaman kötü, ayartan ve okuyucunun aklını çelen bir biçimde gösterilmeyecektir.

5- İşkence ve dolaşan ölülerle ilgili sahneler kullanılmayacaktır. (Frankenştayn, Drakula gibi klasikler bu kurala girmemektedir.)

6- Uyuşturucu madde ve ilâç alışkanlığı, kötü ve zararlı olarak gösterilecektir.

Uyuşturucu madde ve ilâç alışkanlığı ile bunların kaçakçılığı üzerine yazılmış öykü, aşağıdaki koşullarda basılmaz:

a) Uyuşturucu madde alışkanlığını özendiriyor veya bu alışkanlığa mazeret buluyorsa,

b) Bu maddelerin geçici olan iyi etkilerini, metin veya resimle vurguluyorsa,

c) Bu maddelere alışkanlığın kolaylıkla atlatılabileceğini ima ediyorsa,

d) Bu maddelerin sağlanması, yapılması veya kullanımı hakkında ayrıntılı bilgi veriyor, ya da gösteriyorsa,

e) Uyuşturucu maddelerin ve bunların kaçakçılığının getirdiği kazancı vurguluyorsa,

f) Bu maddeleri kullanan veya kaçakçılığında bilinçli olarak rol alan çocukları gösteriyorsa,

g) Bu maddelere alışkanlığı önemsemez bir tutum içindeyse,

h) Bu maddelerin kullanımı tamamen, ya da öykü-

nün büyük bir bölümünde destekleyip, son panellerde sonunu getiriyorsa basılmazlar.

Genel Standartlar-C

Özel olarak ele alınmamış, ancak Kurallar'ın ruhuna aykırı olan herşey, zevk ve ahlâk prensiplerine karşı sayıldığından yasaklanmıştır.

Diyalog

1- Güncel standartlara göre, bayağılık, kabalık, müstehcenlik, adilik ya da istenmeyen anlam yüklenmiş sözcükler yasaktır.

2- Fiziksel bozukluk ve kusurları küçültücü davranışlar içine girilmemeye özen gösterilecektir.

3- Günlük konuşma diline ve argo sözcüklere yer verilmekle birlikte, aşırıya gitmekten kaçınılmalı ve mümkün olduğu kadar düzgün gramer kullanılmalıdır.

Din

1- Herhangi bir din veya ırk grubunu alaya almak veya hücum etmek yasaktır.

2- Her durumda, iyi kötüye üstün gelecek, suçlu ceza-

landırılacaktır.

3- Aşırı cürüm sahneleri (işkence, aşırı bıçak-tabanca oyunları, fiziki acı, v.b) yasaktır.

4- Tekrarı mümkün olmayanların dışında, silah gizleme yöntemleri gösterilmeyecektir.

5- Bir suçlunun neden olduğu, kanun uygulayıcı ve koruyucularının ölümüyle sonuçlanan öyküler özendirilmeyecektir. Ancak suçlunun bu alçakça eyleminin sonucunda kanun huzuruna getirilmesi ve cezalandırılması durumları, bu kuralın dışındadır.

6- Çocuk kaçırma eylemi ayrıntılı gösterilmeyecek; suçlu bu eyleminden kazanç sağlamayacak; sonuçta da mutlaka cezalandırılacaktır.

7- "Cürüm" sözcüğü, derginin kapak adındaki diğer harflerden büyük olamayacağı gibi, hiçbir zaman bu sözcük tek başına kapakta yer alamayacaktır.

8- Ad ve tamamlayıcı adda "cürüm" sözcüğünden mümkün olduğu kadar kaçınılacaktır.

Giyim

1- Çıplaklık her biçimiyle yasaktır. İma edici, şehvetli resimleme yapılmayacaktır.

EK II
Reklamlarla İlgili Kurallar

Comics Magazine Association of america, Inc.'a üye her yayıncının çıkardığı dergilerde uygulanacaktır. Reklâmların kabulü için, iyi zevki temsil etmesi esas alınacaktır.

1-İçki ve sigara ilanları yasaktır.

2- Seks ve sevişme bilgisi veren kitapların ilanları yasaktır.

3- Çıplak ve yarı çıplak resimlerin satışıyla ilgili ilanlar yasaktır.

4- Bıçak, gizlenebilir silahlar, gerçeği andırır silahlara ait ilanlar yasaktır.

5- Havaî fişeklerin satış ilanı yasaktır.

6- Kumarla ilgili malzemenin ve basılı mataryelin ilanları yasaktır.

7- Ayartıcı çıplaklıkta ve şehvetli pozlardaki reklamlar, hiçbir madde için kabul edilmeyecek; giyimli resimler de, iyi zevk ve ahlâka aykırı olmayacaktır.

8- Her yayıncı, elinden geldiği kadar, ilânı yapılan mamulün, ilandaki sözlere uygun olup, yanılgıya yol aç-

madığını denetleyeektir.

9- Sağlık, tıp ve tuvalet müstahzarlarının kökeni hakkında kuşku varsa, ilânları kabul edilmeyecektir. İlan Kuralları'na uygun olduğu takdirde, American Medical Associaton ve American Dental Association'ın onayladığı tıp, sağlık ve tuvalet müstahzarlarının ilânları kabul edilecektir.

EK III

Türkiye'de 1939-1978 Yılları Arasında Yayınlanmış Çizgi Romanların Listesi

YAYININ ADI	ÇIKIŞ YILI
Binbir Roman (Haftalık)	1939
Kara Maske (Haftalık) (Çocuk Dünyasının Eki)	1940
Kara Maske (Haftalık)	1947
Swing (Aylık)	1948
1001 Özel (Haftalık)	1950
Macera Çocukları (Haftalık)	1950
101 Roman (Haftalık)	1950
Pekos Bill (15 günlük)	1951
Pekos Billin Maceraları (Haftalık)	1951
Pekos Billin Harikulade Maceraları (Haftalık)	1951
Acar (Haftalık)	1952
Tarzan (Haftalık)	1953
Resimli Fatoş Ailesi (32 Forma)	1953
Koca Teks (Haftalık)	1953
Oklahoma! Missuri Çetecileri (15 günlük)	1953
Miki Mavs (Haftalık)	1953
Vak Vak Kardeş (Haftalık)	1953
Türk Kahramanı Köroğlu (Haftalık)	1953
Kahraman Miki Mavs (Süresi belirsiz)	1955
Tom Miks. Kara Belâ. (Süresi belirsiz)	1955
Bill Kid. (Haftalık)	1955
Gordans (Haftalık)	1955

Korkusuz Süvari (Haftalık)	1955
Dedektif Nik'in Maceraları (Süresi belirsiz)	1955
Komet (Haftalık)	1956
Tom Miks (Süresi belirsiz)	1956
Yeni Macera (Haftalık)	1956
Kit Karson (Haftalık)	1956
Deyvi Kroket (Haftalık)	1956
Roket (Haftalık)	1956
Kara Korsan (Güneş ve Yavrukurt dergilerinin özel sayısı)	1956
Tom Teks	1956
Teksas (Haftalık)	1956
Aslan Prens (Haftalık)	1957
Bambi	1958
Topuz	1959
Tom ve Miki (Haftalık)	1959
Kara Maske (Haftalık)	1959
Jim Toro (Haftalık)	1959
Deyvi Kroket (Haftalık)	1959
Red Kit (Haftalık)	1959
Tor (Haftalık)	1959
Sipru (Haftalık)	1959
Macera Çocukları (Haftalık)	1959
Kit Taylor (Haftalık)	1959
Meksiko (Haftalık)	1960
Kiowa ve Oğlu (Haftalık)	1960
Tomson (Haftalık)	1960
Panpan (Haftalık)	1960
Tim (Haftalık)	1960
Küçük Prens (Haftalık)	1960
Kovboy (Haftalık)	1960
Küçük Fatoş (Haftalık)	1961
Korkusuz Bill (Haftalık)	1961
Tom Nikson (Haftalık)	1961
Magua (Haftalık)	1962
Mandrake (Haftalık)	1962

Jaguar (Haftalık)	1962
İmdaat (Haftalık)	1962
Küçük Şerif (Haftalık)	1962
Totem (Haftalık)	1962
Zagor (Haftalık)	1962
Kaplan (Haftalık)	1962
Tony (Haftalık)	1962
Miki (Haftalık)	1962
Binbir Macera (Haftalık)	1962
Çelik Blek (Haftalık)	1962
Montana (Haftalık)	1962
Kara Maske (15 günlük)	1962
Jef Morgan (Haftalık)	1962
Blek Teksas (Haftalık)	1962
Bacaksız (Haftalık)	1962
Sipru (Haftalık)	1963
Tex-tone (Haftalık)	1963
Pan Pan	1963
Süpermen (Haftalık)	1963
Timor (Haftalık)	1963
Karaoğlan (Haftalık)	1963
Kahraman Ranger (Haftalık)	1963
Zoro Kara Süvari (Haftalık)	1963
Cingöz (Haftalık)	1963
Max (Haftalık)	1964
Robin Dağların Aslanı (Aslanı)	1964
Timur (Haftalık)	1964
Zıpzıp (Haftalık)	1964
Serüven (Haftalık)	1964
Şarlo Kodeste (Haftalık)	1964
Akbulut Kaan (Haftalık)	1964
Kahramanlar (Kara Cehennem İbrahim) (Haftalık)	1964
Cici ile Bici	1964
Güneş (Haftalık)	1964
Yuki (Haftalık)	1964
Resimli Olay (Aylık)	1964

Panter (Haftalık)	1965
Topaç (Haftalık)	1965
Afacan. Montana (Haftalık)	1965
Acar (Haftalık)	1965
1001 Roman (Haftalık)	1965
Aster (Acar'ın özel sayısı) (Haftalık)	1965
Bahadır (Haftalık)	1965
Kinova (Haftalık)	1965
Aslan Kardeş (Haftalık)	1966
Renkli Tom Miks (Haftalık)	1966
Tex (Haftalık)	1966
Ogan (Haftalık)	1966
Nik (Haftalık)	1966
Resimli Macera (Haftalık)	1966
Renkli Miki (Haftalık)	1966
Resimli PekosBill (Haftalık)	1966
Feza Kartalı Gök Ali (Haftalık)	1966
Resimli 3 Roman (Haftalık)	1966
Çitlenbik (Haftalık)	1966
Deyvi Kroket (Haftalık)	1966
Tom Kit (Haftalık)	1966
Kaplan (Haftalık)	1966
Foto Macera (Haftalık)	1967
İskelet Krilling (Haftalık)	1967
Tim (Haftalık)	1967
Kızıltuğ	1967
1001 Özel Sayı (Haftalık)	1967
Tina (Haftalık)	1967
Betmen (Haftalık)	1967
Bücür (Haftalık)	1967
Rodeo (Haftalık)	1967
Timur (Acar dergisinin özel sayısı) (Haftalık)	1968
Küçük Şeyh (Acar dergisinin özel sayısı) (Haftalık)	1968
Bessi Teksas Fedaileri (Haftalık)	1968
Bambi (Haftalık)	1968
Alptekin (Haftalık)	1968

Yataka (Aylık)	1969
Tom Braks (Haftalık)	1969
Kaptan Swing (Haftalık)	1969
Yeni Fatoş (Acar dergisinin özel sayısı) (Haftalık)	1969
Ringo (Haftalık)	1970
Buffalo Bill (Aylık)	1970
Seksek (Haftalık)	1970
Dago (Haftalık)	1970
Zapo (Haftalık)	1970
Tomteks (Haftalık)	1970
Zagor (Haftalık)	1970
Cingöz (Bücür dergisinin özel sayısı) (Haftalık)	1970
Süper Teks (Haftalık)	1970
Zembla	1970
Tarkan (Haftalık)	1970
Bill Kid (Haftalık)	1971
Tom Reks (Haftalık)	1971
Kansas (Haftalık)	1971
Süper Gordon (Haftalık)	1971
Tom Braks (Haftalık)	1971
Hey Amigo (Haftalık)	1971
Resimli Mini Ringo (Haftalık)	1971
Mini Ringo (Haftalık)	1971
Tolga (Haftalık)	1971
Savaş (Haftalık)	1971
Süper Tarzan (Haftalık)	1971
Dragon (Haftalık)	1972
Bahadır (Haftalık)	1972
Santana (Haftalık)	1972
Kirbi Flint (Haftalık)	1972
Shirley (Haftalık)	1972
Prenses (Haftalık)	1972
Ülkeden Ülkeye Heyecanlı Serüvenler (15 günlük)	1972
Sabata (Haftalık)	1973
King (Haftalık)	1973
Jungla (Haftalık)	1973

Demir Korsan (Haftalık)	1973
Kahraman Şerif (Haftalık)	1973
Kızılmaske (Haftalık)	1973
Soni Ringo (Haftalık)	1973
Baytekin (Haftalık)	1973
Kara Murat (Haftalık)	1974
Kid Colt (Haftalık)	1974
Kaan (Haftalık)	1974
Jikop (Haftalık)	1974
Rakar (Haftalık)	1974
Mandrake (Haftalık)	1974
Malkoçoğlu (Haftalık)	1974
Arhan (Haftalık)	1975
Komançi (Haftalık)	1975
Doktor Karate (Haftalık)	1975
1001 Özel (Haftalık)	1975
Madok (Haftalık)	1975
Karabina (Haftalık)	1975
5 Macera (Haftalık)	1975
Ringo (Haftalık)	1975
Bonanza (Haftalık)	1975
Tommiks ve Teksas	1975
Ajan-X (Haftalık)	1975
Hedef 12 (Haftalık)	1975
Komando (Haftalık)	1975
Fantoma Ringo (Haftalık)	1976
Altın Kanat (Haftalık)	1976
Mister No (Süresi belirsiz)	1976
Ringo (Süresi belirsiz)	1976
Yüzbaşı Volkan (Haftalık)	1976
Çilli (Haftalık)	1976
Kung-Fu Magazin (Süresi belirsiz)	1977
Super Kung-Fu (Haftalık)	1977
Teks (Haftalık)	1978
Kinowa (Haftalık)	1978
Kaptan Venüs (Haftalık)	1978

Kaynakça

ADAMS, Bess Porter. **About Books and Children.** New York: Henry Holt and Company, 1953.

ALPAY, Meral ve Anhegger, Robert (Haz.). **Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları.** İstanbul: Cem Yayınevi, 1975.

ARBUTHNOT, May Hill. **Children and Books.** Rev. ed. Chicago: Scott, -Foresman and Company, 1957.

-.- 3rd ed: Chicago: Scott, -Foresman and Company, c 1964.

ARLİN, Marshall and Roth, Gary. "Pupils' use of time while reading comics and books." **American Educational Research Journal,** XV (Sep., 1978), 201-216.

BALLARD, Jan and Kirby, Chiristine, "Batman? Superman? Archie? In the Libray?". **Library Journal**, XCIX (Oct. 15, 1974), 2705.

BERGER, Arthur Asa. "Çizgi öyküleri ciddiye almak", **Ufuk ABD,** 9 (Oct., 1979), 23-24.

BRAND, Judith. "The Effect of highly aggressive content in comic books on seventh grade children." **Graduate Research in Education**, V (1969), 46-61.

BROCKA, Bruce. "Comic books. In case you haven't noticed, they've changed."**Media and Methods,** XV, 9 (May-June, 1979), 30-32.

CARRAHER, Charles E. "Comics: No non-sense classroom aids". **Science Teacher,** XLII (Nov. 1975), 30.

CHARBONNEAU, Danièle. Ledoux-Globensky; and Guilloton-allard, Noëlle. "Are comic strips acceptable in libraries?". **Documentation et Bibliothèques,** XXI, 2 (June, 1975), 97-99.

COHAN, M. "Comic books in the classroom." **Social Education,** XXXIX (May, 1975), 324-25.

"Comic book experiment launched in Rochester." **School Library Journal,** XXII (Feb., 1976), 10-11.

DANİELS, Les. **Comix; a History o Comic Books in America.** New York: Outerbridge and Dienstfrey, 1971.

DİEGRİTZ, Theodor. "Sind Comics Schmutz und Schund?". **Der Evangelische Buchberater,** XXXIII, 1 (Jan.-März, 1979), 1-6

EİSNER, Will. "Comic books in the library?". **Library Journal,** XCIX (Oct. 15, 1974), 2703-2707.

EMANS, Robert. "Treasure Island: The Classic and the classic comic." **Elementary School Journal,** XV, 5 (Feb., 1960), 253-257.

FRANK, Josette **What Books for Children?** New York: Doubleday, Doran and Company, 1941.

FUCNS, Wolfgang J. und Reitberger, Reinhold C. **Comics; Anatomie eines Massenmediums.** Reinbek, Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, c 1971.

GESELL, Arnold and Ilg, Frances L. **The Child From Five to Ten.** New York: Harper and Brothers Publishers, 1946.

HARVEY, Robert C. "The Aesthetics of the comic strip." **Journal of Popular Culture,** XII, 4 (Spring, 1979), 640-652.

HERMANSTAEDTER, Brigitte. "Comic-reiner Konsum oder mehr?". **Zeitschrift für Kleinkindpaedagogik und ausserschulische Erziehung,** LVI (Märs-April, 1978), 106-110.

HORN, Maurice. "Comics of the world: A short history". **The World Encyclopedia of Comics.** Vol. I, 9-36.

-. "The World of comics: An analytical summary." **The World Encyclopedia o Comics.** Vol.I, 47-62.

INGE, Thomas "Introduction". **Journal of Popular Culture,** XII, 4 (Spring, 1979), 630-762.

KAGELMANN, H. Jürgen. **Comics; Aspekte zu Inhalt und Wirkung,** Bad Heilbrunn/OBB: Verlag Julius Klunkhardt, 1976.

KOCHEVAR, Deloise E. "Teaching quotation marks with comic strips?" **Instructor,** LXXVIII (March, 1969), 84-5.

LAHYİ, Ronald Levitt, "Trina, queen of the underground cartoonists; an interview". **Journal of Popular Culture,** XII, 4 (Spring, 1979), 737-754.

LARRICK, Nancy. **A Parent's Guide to Children's Reading.** New York: Pocket Books, Inc., c 1958.

LEONARD, Harris K. "The Classics-Alive and well with Superman." **College English** XXXVII, 4 (Dec., 1975), 405-07.

MCGUFF, Mary Beth. "Comic selection" **Library Journal,** XCIII (April 1, 1968), 1390.

MAZER, N. F. "Comics, cokes and censorship." **Top News,** XXXII (Jan., 1976), 167-70.

METKEN, Günter. **Comics,** Frankfurt a /Main: Fischer Bücherei, 1970.

MORROW, J. "Toward a grammar of media; movies, comic books, and radio drama." **Media and Methods,** XII (Oct., 1975), 50-52, 80.

NORMAN (Tuncer), Nilüfer. "Çocuk ve Kitapları". **İlköğretim,** XXVII, 498 (Şubat, 1962), 13.

PFORTE, Dietger. "Comics im aesthetischen Unterricht." **Sprache im Technischen Zeitalter,** XLIV (Oct.-Dez., 1972), 332-41.

PRENTİCE, A.E. and KATZ, B. (eds.) "Comic scene: Magazines

in the library." **Library Journal**, XCIII (Jan. 1, 1968), 59.
"Religion in the comics... The New thing." **Publishers Weekly,** CCXII (Sep. 26, 1977), 71-2.
SAMUELS, S. Jay. Biesbrock, Ediann; and Terry, Pamila R. "The Effect of pictures on children's attitudes toward presented stories." **Journal of Educational Research,** LXVII, 6 (Feb., 1974), 243-46.
-. "Effects of pictures on learning to read, comprehension and attitudes." **Review of Edúcational Research**, XL, 3 (1970), 397-407.
SURRIDGE, Owen. "Comics: Whay not?". **Child Education,** XLVIII (April, 1971), 8-11.
U.S. SENATE. Subcomittee of the Committee on the Judiciary to Investigate Juvenile Delinquency, April 21, 22 and June 4, 1954, New York, N.Y. "Hearings." **The World encyclopedia of Comics.** Vol. II, 741-789.
VERSTEYLEN, Chris. "What do we do with our comic strips in our public libraries?" **Bibliotheekgids,** L, 3 (July-Sep., 1974), 112-115.
World Encyclopedia of Comics. Vols. I and II. Ed. by Maurice Horn. New York: Chelsea House Publishers, c 1976.
YAVUZER, Haluk. "Çocuğun ilgileri arasında kitabın yeri ve önemi. "Uluslararası Çocuk Yayınları Semineri, 1., İstanbul, Nisan 1979'da sunulmuş bildiri. (Teksir)
-. **Çocuklarda Psiko-Sosyal Gelişmenin Ölçülmesi.** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1972, s. 76-80.
YÖRÜKOĞLU, Atalay. **Çocuk Ruh Sağlığı; Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları.** Ankara; Türkiye İş Bankası, 1979.
"Zap! Wham! Pow! A Comics corner is being setup in the library at Belmain (Sydney) high school." **Australian Library Journal,** XXV, 9 (Aug., 1976), 237.

Çocuk önce konuşmayı öğrenir.
Yazıdan çok resme ilgi duyar.
Resim çocuksu dünyanın görsel anlatımıdır.
Bunun için çocukların dünyasında
çizgi romanlar birer şölendir.
Çocukların
çizgi romanları sevmesi de bundandır.
Ancak, çizgi roman doğduğu günden bu yana
eleştiriliyor,
çocuklardan uzak tutulmağa çalışılıyor.
Ülkemizde
türünün ilk kitabı olarak yayınlanan bu kitap,
çizgi roman konusunu
tartışma alanına çekmeğe çalışıyor.

ISBN 975-552-002-2